

Milan Kruhek

Bernardin Frankopan krčki, senjski i modruški knez — posljednji modruški Europejac hrvatskoga srednjovjekovlja, 1453.–1529.

Autor u svojem radu pokušava po prvi puta u hrvatskoj povijesnici istražiti i prikazati dugi život i djelovanje Bernardina Frankopana: njegovu svestranu političku angažiranost, njegov ogroman doprinos u protuturskim obrambenim ratovima, njegove uspjehe i neuspjehe u stvaranju gospodarske snage njegove modruške – frankopanske obitelji i njegovom doprinosu hrvatskoj materijalnoj i duhovnoj kulturi. Njegovu osobu oslikava njegovim djelima i dokazuje da je Bernardin Frankopan bio u svojem dugom životnom vijeku izuzetna osobnost i pojava na europskoj i hrvatskoj povijesnoj sceni.

U svojem dugom životnom vijeku Bernardin Frankopan, posljednji veliki izdanak modruške loze knezova Krčkih Frankopana, bio je jedinstvena viteška i ratnička, politička i humanistička ličnost na kraju srednjega i ranoga novoga vijeka europske i hrvatske povijesti. Promatrati Bernardina Frankopana samo s položaja njegova Modruša ili Ozlja grada, ili pak samo u okvirima političkih događanja Hrvatske od druge polovice 15. stoljeća i dalje, bilo bi nedovoljno i netočno. Govoriti o Bernardinu samo kao o ratniku i branitelju frankopanskih posjeda i interesa, pa čak i u općem velikom europskom pokretu protuturske obrane, opet bi bio tek opis njegova viteškoga lika. Osoba i djelovanje Bernardina Frankopana višestruko je složeno. U galeriji kasnosrednjovjekovnoga viteštva, kraljeva i careva, sjevernoitalskoga ili njemačkoga plemstva, ugarskih i hrvatskih plemićkih rodova, Bernardin je više od pola stoljeća bio jedan od najmarkantnijih likova te složene i turbulentne europske scene. O takvom Bernardinu u hrvatskoj povijesnici nije napisano skoro ništa, premda ima podosta sačuvanih izvornih natuknica koje daju naslućivati sliku toga velikana onodobne Hrvatske. U hrvatskoj je historiografiji napisano nešto više o njegovom, jednako slavnom, sinu Krsti, koji je živio mnogo kraće, ali su njegova

ratnička djela i neposredne veze u sukobu venecijanske, habzburške i ugarske politike imala veći europski odjek. Vrlo je zanimljivo da Bernardin nije nikada bio nositelj visokih i javnih političkih dužnosti, nije se za njih otimao, nije vršio ni časnu službu hrvatskoga bana, nije bio ni u nekoj istaknutoj službi nekog kraljevskog dvora, ali je bio u srodstvu s kraljevskim kućama i napuljskoga i ugarskoga dvora; bio je vrlo utjecajan u stvaranju i rješavanju onodobnih velikih promjena u hrvatskoj i europskoj politici. On osobno nije vodio nijednu od slavni bitaka, ali je skoro pola stoljeća bio u mnogim bitkama na oba onodobna vrlo aktivna ratna fronta: u bojevima protiv osmanlijskih navala i na bojištima onodobne Europe u sukobima europskih vladara. Bernardin je kraj tih vanjskih ratova uporno gradio obrambeni sustav sigurnosti za obranu svojih posjeda i gradova, a samim time bio je stalno u obrani granica južnih krajeva Hrvatske. Činio je to svojim mačem, u stalnim sukobima s osmanlijskim četama na graničnim područjima prema Bosni, ali i velikim financijskim ulaganjem i umijećem utvrđivanja svojih utvrđenih gradova i kaštela; od Ozlja i Dubovca na Kupu do Grobnika, Drivenika i Novoga u Vinodolu. Radio je to i mudrom i strpljivom diplomacijom spašavajući svoju i hrvatsku opstojnost u često zapletenim i suprotstavljenim interesima onodobnih europskih sila: Venecije, kojoj je uvijek bio trajan i nepromjenjiv cilj zavladata istočnom obalom Jadrana i njezinim zaleđem; srednjeeuropskih kršćanskih vladara kojima su vrlo često bili primarni sebični interesi vlastitoga prestiža i vlasti od općih interesa europskoga kršćanstva, na kraju i neposredno ugarsko-hrvatskih vladara, od kralja Matije Korvina do tragično stradalog u Mohačkom boju, kralja Ludovika. Morao je sve to činiti u desetljećima najvećeg uspona Otomanskog carstva, koje u svojem osvajačkom planu želi zavladata Europom silom mača i uništavanja svega kršćanskoga i snagom muslimanske vjere koja je bila jedan od kohezionih faktora i turske osvajačke vojne sile. Bernardin se u tom sukobu europskih sila i novog, Osmanskog carstva, našao upravo na onom dijelu Hrvatske preko kojeg se taj sukob prelamao u desecima većih i mnogo više manjih bitaka, u dugom vremenskom rasponu, dužem od jednog stoljeća. Ta Bernardinova ratna povijest trajala je više od pola stoljeća. Bernardin je u tim ratovima mnogo puta gubio, ali je u zbroju neuspjeha i uspjeha najvećim dijelom uspio sačuvati svoje posjede i gradove i vrlo aktivno štititi granice i interese Hrvatske zadnjih desetljeća 15. i prvih desetljeća 16. stoljeća.

Namjera nam je i zadatak istražiti i osvijetliti što je moguće više taj dugi i u svemu angažirani životni put Bernardina Frankopana. Velika je poteškoća toga posla vrlo slaba istraženost povijesnih izvora a samo je na tim novim spoznajama moguće bolje osvijetliti život i djelo Bernardina Frankopana. Dio povijesnih zapisa objavljen je u izdanjima hrvatskih i ugarskih znanstvenih publikacija i zbornicima povijesnih izvora, ali sigurno je još veliki dio tih pisanih izvora u arhivskoj građi

venecijanskih arhiva, u austrijskim arhivima u gradu Beču i Državnom arhivu u Budimpešti. Istraživanje te arhivske građe sigurno bi se višestruko isplatilo, jer bi osvijetlilo i dopunilo saznanja ne samo o životu jedne tako značajne ličnosti hrvatske povijesti nego i još mnogih nepoznanica jednog tako burnog vremena europske i hrvatske povijesti uopće.¹

Bernardinovo djetinjstvo — od Modruša do europskih dvorova

Genealogija Frankopanskog roda i rijetki kratki sažetci o Bernardinovu životu govore da se rodio 1453. godine. Majka mu je bila visoka plemkinja, kćer gospodara Ferrare, Modene i Reggija. Veliki su se svatovi održali u Ferrari, u raskošnom kaštelu Nikole III. d' Este, mjeseca travnja 1446. godine. Tom je ženidbom Stjepan Modruški došao u rodbinske veze i s napuljskim kraljem Alfonsom VI. iz porodice aragonske, baštinikom anžuvinske dinastije.

Bernardinovo rodno mjesto posve je sigurno bio kneževski dvor na Modrušu, u utvrđenom frankopanskom gradu Tržanu. Vrlo jasno o tome govori jedna od isprava, do sada ne dovoljno prepoznata, koju je Bernardin sam napisao.² U toj darovnoj ispravi, napisanoj u Modrušu 25. srpnja 1481., Bernardin usputno govori o svojem najranijem djetinjstvu. Bernardin daje jedan posjed, i to zbog osobitih razloga, plemiću Martinu Oštrehariću, »domaćinu roditelja našega«, koji mu je iskazao mnoge svoje službe, a posebno »kada smo po rođenju imali jedva dvije godine, nakon što je predraga majka naša, gospođa Ižota, završila posljednji dan svojega življenja i kada smo bili dani tome Martinu i njegovoj ženi.... Luciji, sobnoj poslužiteljici naše majke, i povjereni im na odgajanje sve do naše dječaćke dobi ... te smo od njih bili odgojeni«. Zato, eto, Bernardin, sada, kada već i sam samostalno može odlučivati, iz zahvalnosti, daje Martinu Oštrehariću »selo naše Grabrk zvano«

-
- 1 Kratak životopis objavljen u djelu *Znameniti i zaslužni Hrvati 925–1925* tiskanu 1925. godine prigodom proslave 1000. godišnjice Hrvatskoga Kraljevstva, a pretiskan u Zagrebu 1990., ostao je temeljem svih kasnijih biografskih informacija o tom velikom i zaslužnom Hrvatu. Po toj bi informaciji trebalo bolje istražiti kratku napomenu biskupa Šimuna Kožićića, naime da je Bernardin »... i pod oružjem i mačem istim uvijek štogod pisao i prevadao«, te da je i po svjedočanstvu Primuža Trubara »dao prevoditi sv. pismo na hrvatski jezik«. *Znameniti*, 84.
 - 2 U navedenom životopisu, u bilj.1. navedeno je: »Frankopan Bernardin knez krčki i modruški sin kneza Stjepana i Ižote kćeri Nikole markgrofa Este rodio se za cijelo u Ozlju 1453.....«

1. Modruš, pogled na položaj i mjesto grada Modruša (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber).

s pripadajućim posjedom i to s privolom i potvrdom njegove supruge Lujze od Aragonije »de Marzano«.³

Dakle, očito je da je Bernardin od svojih prvih godina do dječjačke dobi živio u frankopanskom kneževskom dvoru u Modrušu, da su mu prvi skrbnici i učitelji, uz oca, a bez majke, koja mu je tako rano umrla, bili plemići modruški i dvorjani njegova oca Stjepana, Martin i Lucija Oštreharić. Ta činjenica, jer mu je majka umrla tako rano, očito je bila i razlogom da je Bernardin bio jedini potomak kneza Stjepana Krčkoga Frankopana, a ta isprava dovoljan je dokaz da se Bernardin i rodio u kneževskoj palači svojega oca na Modrušu, a ne u gradu Ozlju ili negdje drugdje. Tu istu činjenicu donosi i pisac starije povijesti roda knezova Krčkih Frankopana, Vj. Klaić. On to pripovijeda prema pismu Mikule Jakevića napisano,

3 MHH. 160–161. »Martinus Ostreherich genitoris nostri alumpnus nobis ostendit et porrexit servitia; item cum essemus natus. Annorum vix duorum, magnifica domina domina Ysotta, mater nostra carissima extremum diem vite sue clauderet, dicto ... Martino et uxori sue Lucie, camerarie eiusdem genitricis nostre ... traditi et commissi sumus ad educandum usque ad annos pueritatis ... per ipsos ... educati sumus...«

7. siječnja 1465. »v Hrelini na dvori kneza Stefana i njega sina kneza Bernardina, ki imiše tada let 12.....⁴

Bernardin je svoj dječjački odgoj i svoje najranije učenje i školovanje dobio u očevoj kneževskoj rezidenciji u Modrušu. Uz plemićku obitelj Oštreharića, u najmlađim godinama Bernardinova djetinjstva sudjelovali su još neki modruški učitelji, možda i oni koje Vj. Klaić spominje, prema jednom drugom hrvatskom pismu pisanom 15. siječnja iste 1465. godine, ovako: »Va vreme kneza Štefana i njega sina kneza Bernardina, i podknežina i njega žene gospe Lucije, ka beše vu to vreme ohmeštrica kneza Bernardina, i njega meštra Ludovika i kapelana gospodina Bartola, ki bihu va to vreme...« Vj. Klaić spominje i nekog hrvatskog plemića Franka Zebića, a moguće je u tome sudjelovao i netko iz drugih modruških crkava i samostana.⁵

Otac Stjepan već je za tih njegovih mladih godina morao na sve načine braniti opstojnost svojih gradova i posjeda, tražiti saveznike i materijalnu pomoć od Rima i Venecije, do dvorova ugarsko–hrvatskoga kralja i njemačkih careva. Sigurno je, kako to potvrđuju mnogi dokumenti, da je zbog toga Stjepan vrlo često bio daleko od svojega Modruša.

Veliki je problem bila i česta nesloga između sinova kneza Nikole Modruškoga. Zbog toga su dogovornom diobom očeve baštine pokušali 1449. godine na Modrušu riješiti jedan od glavnih uzroka međusobnih sukobljavanja. Tu su se našle sve muške glave toga najvećega plemićkoga roda onodobne Hrvatske, te su pred svjedocima i međusobnim pristankom podijelili svoje posjede i gradove. Stjepan II., Bernardinov otac, iako nije bio najstariji sin kneza Nikole Modruškoga, dobio je najvažniji i najveći grad knezova Krčkih Frankopana u Hrvatskoj, utvrđeni kastrum Tržan i pod njim grad Modruš. Očito se već tada Stjepan II. posebno isticao među svojom braćom, a svoj starješinski položaj i ugled dokazivao je i idućih godina na svim poljima svojega djelovanja. Svoj je ugled stjecao i ratnom odvažnošću i mudrom diplomacijom, visokim službama za kraljevske dvorove, ali i mudrom podložnošću kraljevskoj vlasti kada nije mogao na drugi način postići svoga cilja.⁶

Bernardin je svoje najranije godine provodio u očevu dvoru u Modrušu. Kao dječak od 7 godina bio je svjedokom velikoga slavlja na Modrušu, kada je zauzimanjem njegova oca Stjepana, 1460. godine u Modruš prenesena biskupska stolica iz

4 Šurmin, 242

5 Vj. Klaić, *Knezovi Krčki*, 242–243.

6 »Item comiti Stephano oppidum Modrusia cum castro Thersan, ac alia catsra seu castella Vitun, Grobnik et Dubouacz vocata, ac portio prefatarum civitatum Wegle et Sengie, MHH, 35, 370–371

stare Krbave i osnovana Krbavsko–modruška biskupija. Bernardin je već tada mogao slušati i razloge tomu događaju; ugroženost Krbave od turskih napada, ali i učiti od oca, kako gradu Modrušu i svojoj vlasti priskrbiti još veću slavu i opće duhovno i političko značenje. Bernardin je u Modrušu već za svojega djetinjstva mogao pratiti sve važnije događaje u kojima je vrlo aktivno sudjelovao njegov otac. Tu se vijećalo o ratovima i politici, o obrani Hrvatske i frankopanskih posjeda u Hrvatskoj, o stalnim ratnim sukobima ugarsko–hrvatskoga kralja Matije Korvina s njemačkim carem Fridrihom, o mletačkoj politici vlastitoga probitka u svim prilikama i neprilikama tih teških vremena.

Ne znamo točno kako je teklo Bernardinovo daljnje odrastanje i školovanje. Je li talijanski jezik, jezik svoje majke, naučio i negdje kod svojih rođaka u sjevernoj Italiji. Znamo da se kasnije izvrsno služio talijanskim jezikom u diplomaciji, posebno u brojnim prilikama u Veneciji i da je tim jezikom dobro i pisao. Naučio je i znao je i njemački i latinski jezik. Bernardin je sigurno dobio odgoj dostojan svojega roda i europskog ugleda njegova oca. Čini se da se taj dio njegova životnoga dozrijevanja kretao između kneževskih palača sjeverne Italije i dvorova njemačkog cara Fridriha Habsburgovca kojemu je njegov otac mnogo godina vjerno služio.⁷

Godine 1462. sklopljen je (prvi put) mir između cara Fridriha i kralja Matije Korvina nakon rata u kojem su Frankopani, posebno Bernardinov otac, bili na strani cara Fridriha. Iduće 1463. godine pada u tursku vlast srednjovjekovno Bosansko Kraljevstvo. Stjepan je opet te godine bio u Veneciji i u Rimu tražeći savez i pomoć pape za protuturski rat koji bi trebao povesti kralj Matija Korvin. Sada su Frankopanski posjedi i gradovi još više ugroženi. Turske čete upadaju iz Bosne u Hrvatsku »sve do obala mora, sve do Senja«. U tim godinama borbi za izgubljenu Bosnu i obranu Hrvatske pojavljuje se i prvi međunarodni diplomatski spomen Bernardina Frankopana, 1465. godine. Bilo mu je tada 12 godina. Knez Stjepan, čiji su posjedi bili najviše ugroženi, tražio je pomoć za obranu na svim stranama, pa i od svojeg šurjaka ferrarskoga i modenskoga markgrofa Borsa d, Este. Taj, pak, piše u Veneciju molbu da bi se udostojala primiti u zaštitu »velemožnoga gospodina kneza Senjskoga Stjepana Frankopana i jedinoga sina njegovoga Bernardina«. ⁸ Molba je bila bar formalno uslišana i Veliko je vijeće zaključilo da će pomagati obranu Stjepanovih gradova, dakako, najviše zato, jer će ti njegovi gradovi braniti i njihove gradove i posjede u Dalmaciji i Istri. Uбудuće će mnogi službeni diplomatski

7 Klaić, Knezovi Krčki, bilj. 237

8 Klaić, Povijest Hrvata, IV, 74–75

dokumenti ponavljati istu titulaciju: »Stjepana Frankopana i jedinoga sina njegovoga Bernardina«, sve do Stjepanove smrti 1484. godine.

Godine 1468. navalile su turske čete u okolicu Modruša i načinile ogromne štete. Knezovi Frankopani vijećaju u Senju kako organizirati obranu. Nažalost, knezovi Krčki Frankopani, čak i u velikim opasnostima, tih godina nisu bili složni u obrani. Bili su i u neprijateljstvu s knezovima Krbavskim, Kurjakovićima. Ta je nesloga bila toliko opasna da ih i sama Venecija pokušava miriti, jer dok oni međusobno ratuju, Turci lakše prodiru preko njihovih posjeda i sve više ugrožavaju njezine posjede i gradove u Dalmaciji. Je li tih godina Bernardin bio još uvijek u Modrušu ili kojem drugom gradu svojega oca, ili pak negdje na kojem europskom dvoru ili učilištu?! Nemamo o tome podrobnijih saznanja.

Godina 1469. gora je i teža od prethodne. Oca Stjepana slabo i nedovoljno pomažu oni od kojih pomoć traži i iščekuje. Zato se opet vraća zaštitu cara Fridriha. Iz tih vijesti doznajemo i činjenicu da je Stjepan te godine poslao Bernardina, tada mladića od 16 godina, na carski dvor u Grazu. Znamo da je Bernardin u Grazu već polovicom mjeseca srpnja i da je tu u nekoj vrsti škole carskog dvorjanika.⁹

Za Frankopane sada nastupa još jedna nova nevolja. To su rivalstvo i otvorena neprijateljstva između kralja M. Korvina i Venecije. Frankopani, među njima Stjepan jedan od najaktivnijih, stalno traže materijalnu pomoć Venecije. Mnogo je puta i dobivaju. A kako je Venecija njemu neprijatelj, znači da Frankopani dobivaju pomoć od njegovih neprijatelja. Istina je da Venecija pomaže Frankopane zbog protuturske obrane, da to istovremeno može biti i izlika i prilika da ona posvoji njihove utvrde i gradove, a to bi značilo da ih zapravo otmilje vlasti njegove krune. Zato su za njega i Frankopani neprijatelji i treba ih kazniti. Ta frankopanska zdvojnost između turske sile i mletačke prevrtljivosti, sada je postala kralju M. Korvinu povodom za napad i na Frankopane i njihove utvrđene gradove. Korvin šalje u Hrvatsku svoju vojsku pod vodstvom kapetana Blaža Mađara, koji u ime kralja, za početak toga obračuna s Frankopanima, silom otmilje Frankopanima grad Senj. Kralj taj čin opravdava potrebom obrane grada, koji Frankopani nisu sposobni organizirati i održavati. On će ga sada svojom vojskom braniti i od Turaka i od Venecije. Utvrđeni i oteti Senj uređuje kao sjelo kapetanije u novoj, korvinovoj, strateškoj obrambenoj organizaciji graničnoga i ugroženoga prostora. Nakon Senja, kraljevska vojska osvaja i druge frankopanske posjede i gradove.

9 »Ondje je u Grazu boravio mladi Bernardin već u prvoj polovici srpnja kao dvorjanik, te je u ime carevo 5. srpnja došao javiti milanskomu poslaniku Kristoforu de Bellati da će ga car sutradan primiti u audijenciju« Klaić, *Povijest Hrvata*, IV, 101

Poslije toga kralj Matija opet se vraća ratovima u Europi. Sukob i otimanje Frankopanima njihovih posjeda i gradova nije ojačao obranu južnih hrvatskih krajeva, ali je postao trajnim. Nepravda prelazi u trajno stanje neprijateljstva. U tom odnosu samo će Stjepan i njegov sin Bernardin bar donekle održavati ravnotežu između svojih prava i kraljevske vlasti, iako se ni Bernardin nikada ne će odreći ni formalnoga naslova »knez Krka, Senja, Modruša i ostaloga«, niti će ikada prestati pokušavati vratiti Senj u frankopanski posjed, diplomacijom: molbama, traženjima, dokazivanjem svojega prava, ali isto tako i oružanom silom: opsadom, pokušajem oslobađanja Senja i drugih njihovih očinskih posjeda. I dok kralj opet ratuje s europskim vladarima, turske vojske ne prestaju upadati u Hrvatsku. Bernardinov otac i ponovo može tek pisati pisma, primjerice ono 18. srpnja 1474., naslovljeno iz Modruša, da je »hrvatska zemlja spaljena i orobljena, da je stanovništvo desetkovano i raseljeno...«. ¹⁰ A onda se kralj opet vratio ugarskim, bosanskim i hrvatskim poslovima. Najprije ipak rješava jedno svoje obiteljsko pitanje.

Mjeseca svibnja 1476. odlučio se Matija Korvin oženiti i to, nakon što je bio odbijen na nekim europskim dvorovima, kćerkom napuljskoga kralja Ferdinanda, princezom Beatricom. Kralj je sastavio poslanstvo koje će pod oružanom pratnjom od 800 konjanika poći u Napulj po nevjestu. Od Hrvata u tu je kraljevsku pratnju bio pozvan mladi knez Bernardin, tada mladić od 23 godine, najvjerojatnije i zato, jer je po majci Ižoti bio u srodstvu s nadvojvodama d'Este u Ferrari, a preko njih i s napuljskim kraljem.

Bernardin na dvoru napuljskog kralja Ferdinanda

Poziv u kraljevsku pratnju za Bernardina je bila izuzetna čast i prilika da se pokaže u što boljem svjetlu onodobnoj političkoj i društvenoj eliti Europe. »Mladi Bernardin, da se što sjajnije prikaže u tuđem svijetu, pozajmi od svoga rođaka Leonharda, dvorskog kneza koruškoga i posljednjega grofa Gorice i Tirola, dragocjeno sedlo, mač i druge skupocjene nakite, vrijedne punih 5.000 ugarskih dukata«, naglašava to lijepo Vjekoslav Klaić.

Početak mjeseca rujna kraljevsko je poslanstvo bilo već u Napulju, a 15. rujna bile su formalno obavljene zaruke. Pri obredu je kralja zastupao njegov rođak Ivan Pongratz. U toj je prilici, već sutradan, kralj Ferdinand odlikovao mladog kneza Bernardina posebnom čašću. Podijelio mu je red vitezova Blažene Djevice Marije sa

¹⁰ Klaić, povijest Hrvata, IV,118

zlatnom ogrlicom na kojoj je visio zlatni lav s bijelim krilima. U tekstu svečane povelje toga odlikovanja kralj je nazvao Bernardina »svojim ljubljenim rođakom«.

Ali nije to bilo sve što se Bernardinu u Napulju dogodilo. Tamo, u krugu mnogih odličnih gostiju upoznao je Bernardin mladu plemkinju Lujzu od Aragone, kćerku kraljeve sestre Eleonore i Marina da Maarzano, vojvode od Sessa i kneza od Rossana. To je poznanstvo na kraju bilo okrunjeno ženidbenom vezom, te je na taj način Bernardin postao rođak i napuljskog kralja i kralja Matije Korvina. Bernardinov boravak u Napulju, a poslije i njegova ženidba s kraljevom rođakom, početak su društvenog uspona i ugleda kneza Bernardina, a te će veze i okolnosti ubuduće na mnogo načina određivati i buduću političku Bernardinovu sudbinu.¹¹

Nakon ovih napuljskih događaja, kraljevski su svatovi preko Hrvatske stigli do ugarskog krunidbenog grada Stolnoga Biograda, gdje je obavljena krunidba kraljice Beatrice, a poslije toga, sigurno su slijedile kraljevska gozba i sjajne viteške igre. Sigurno je i to da je u svemu, do kraja, sudjelovao i Bernardin Frankopan. Je li tom slavlju prisustvovao i Bernardinov otac, Stjepan, ili je negdje brinuo brigu kako dočekati neki novi turski napad na njegove posjede? U svakom slučaju, nakon ovih događaja kraj 1476. godine navijestio je nova teška, ratna vremena. Odnosi kralja M. Korvina i cara Fridriha opet su se toliko zaoštrili, da je M. Korvin caru navijestio rat. Naravno je bilo da u tom ratu Stjepan i Bernardin nisu mogli biti neutralni; bili su na strani kralja i rođaka Matije Korvina.

Bernardinov ratni put do boja na Krbavskom polju

Od toga vremena, više od petnaestak godina, do Krbavskoga boja, Bernardin je skoro svake godine bio u nekom ratu, na nečijoj strani, u borbi, zajedno sa svojim ocem Stjepanom, ili za svoj vlastiti opstanak na protuturskoj strani. U ratu 1477. ratuju za interese cara Fridriha. Taj je rat opet podijelio i same Frankopane, jer je Anž Frankopan Brinjski bio na strani Matije Korvina. Istovremeno, njihove posjede neprestance napadaju turske čete. Dok car Fridrih i kralj Matija ratuju međusobno, Frankopani, pa i knezovi Krbavski, mogu tražiti obrambenu pomoć jedino od Venecije ili pape. Venecija ih pomaže, ali i opet im doslovce poručuje: »...da su svemu zlu krivi sami, jer se međusobno zatiru; neka se okane nesloge i jednodušno sprema za odlučni boj onda će ih pomagati i ona (Venecija) i skloniti papu da im i on pomogne«. ¹² Te su godine Frankopani i Kurjakovići složnim snagama, pomognuti

11 Klaić, Knezovi Krčki, 267–268

12 Klaić, Povijest Hrvata, IV,132–133

od Venecije, krajem ljeta, negdje na posjedu Petra Zrinskoga, porazili jednu od turskih vojski koja se vraćala iz pljačke po Hrvatskoj. A onda se opet ponavlja već poznata reakcija kralja Matije. Frankopani traže i dobivaju pomoć od Venecije, posebno Anž Brinjski, ali zato jer mu je Venecija neprijatelj, M. Korvin poziva Veneciju na odgovornost. Dužd Ivan Mocenigo mora se opravdavati. Dapače, kralj banskom vojskom otimlje Anžu Brinje. Ista će se politička igra, u kojoj se Frankopani nalaze u nemogućim prilikama, događati i u napadu kraljevske vojske na otok Krk u kojem će, na kraju, Venecija izigrati kneza Ivana Krčkoga, oduprijeti se kraljevskoj vojsci i onda 1480.godine, mjeseca veljače, zaposjesti Krk i trajno ga zadržati u svojoj vlasti. U svim tim događajima, ratnim i političkim, sudjelovao je Bernardin, zajedno sa svojim ocem Stjepanom. To njihovo zajedničko nastupanje, sve do smrti Stjepanove, potvrđeno je i u mnogim službenim dokumentima. U svakoj od službenih isprava, uz kneza Stjepana, u potpisu spomenut je i njegov sin Bernardin.¹³ Svakako je očito i sigurno da je nasilna politika Matije Korvina, da je njegov otvoreni rat protiv Frankopana, opet najviše štetio obrani Hrvatske. Također je i frankopanska međusobna nesloga dobrim dijelom bila izazvana zbog te podijeljenosti i ratnih sukobljavanja više političke vlasti, dakle svim ratovima koje je kralj vodio protiv drugih europskih vladara; umjesto da sve svoje snage i sposobnost vladanja silom, budu usmjerene na rat protiv turske agresije na njegove južne zemlje. Nakon svega, kraljevi su kapetani zapovijedali kraljevskom vojnom posadom u Senju i u Brinju, Gackom i Otočcem, privremeno su u okupaciji kraljevskih četa bili i frankopanski vinodolski kašteli, tek je Grobnik ostao u posjedu Stjepana i Bernardina Frankopana.¹⁴

Jednako kao i u ratnim nastupima i u rješavanju redovitih pitanja kralj nastupa agresivno prema plemstvu, pa i onim Frankopanima koji su mu bili podložni. Primjerice, 1481. godine na poznatom kraljevskom sudu u Zagrebu osuđen je i Stjepan II. Bernardinov otac, jer je na svojim posjedima ubirao maltarinu od zagrebačkih trgovaca, a oni su po posebnom kraljevskom privilegiju bili toga oslobođeni. U toj općoj optužnici protiv hrvatskoga plemstva nema jedino imena Bernardina Frankopana, da li zbog njegova srodstva s kraljem ili pak zato što je tih godina još uvijek javne interese njihove obitelji pokrivao i predstavljao njegov otac Stjepan.¹⁵

Ipak je M. Korvin za svojega boravka u Zagrebu, 1. ožujka izdao Stjepanu II i njegovom sinu Bernardinu ispravu kojom im je potvrdio njihove posjede i gradove: »kastum Tržan i grad Modruš te kaštela Vitunj, Plaški i Ključ, jednako zatim kastra

13 Klaić, Krčki knezovi, 277–283

14 Samo zbog posebnih, rodbinskih veza Stjepana i Bernardina Frankopana s kraljevskim dvorom M.Korvina, oni uspijevaju zadržati većinu svojih vinodolskih kaštela i posjeda, kao i svoje posjede u Pokuplju.

15 Klaić, Povijest Hrvata, IV, 154–157

Hreljin s lukom Bakarcem, pa Grobnik kao i kaštela Vinodol i Drivenik zvana, nalazeće se u našem Kraljevstvu Hrvatske, a jednako i kastra Ribnik i Ozalj, isto tako i kaštele Dubovac i Zvečaj koji se nalaze u Zagrebačkoj županiji.« Očito je da su rodbinskim vezama, ali i pametnom politikom Stjepan i Bernardin Frankopan znali od kralja izvući što više koristi za sebe.¹⁶

Ovom kraljevskom potvrđnicom bilo je osigurano posjedovno nasljedstvo Bernardinu Frankopanu. Zanimljivo je da se u nabranjanju utvrđenih gradova i kaštela spominje i Drivenik i Ribnik, ali se ne spominje Novigrad na Dobri. Moglo bi to značiti da Novigrada još nije bilo, već je bio podignut u godinama nakon 1481., vjerojatno negdje u istom građevnom pothvatu kada je Bernardin gradio i novi kaštel nad Đulinim ponorom u Ogulinu.

Uz ovakva opća politička događanja stalna je bila turska opasnost i napadi turskih martologa na južne krajeve Hrvatske, dakle i na posjede Frankopana. Posebno je zabilježena i ostala zapamćena bitka s Turcima na Uni, 29.–30. listopada 1483. u kojoj je i Bernardin spomenut kao jedan od junaka pobjede hrvatske vojske koju su predvodili kapetan Blaž Mađar i ban Matija Gereb i to »kod Broda Zrinskoga« na Uni. Kroničar je tu značajnu pobjedu zabilježio riječima: »Let Gospodnjih 1483. tada tecaše, kada Gerebi Matijaš, ban hrvatski i Vuk Despot i gospoda hrvatska Turke pobiše na Brodu Zrinskoga, pobiše je prez čisla.«¹⁷ Drugi je, Jakov Unres, koji je izričito naglasio Bernardinovo sudjelovanje u toj pobjedi. »U hrvatskoga bana bio je despot Vuk, knez Bernardin Frankopan, knez Zrinski i hrvatski banovac Gašpar Perušić, kapetan Blaž Mađžar i neki Hrvat Vuk.«¹⁸ U tom se boju ne spominje Bernardinov otac Stjepan. Nije mogao ni biti, jer neki životopisci frankopanskog roda tvrde da je već te godine Bernardinov otac umro dok je u nekim genealogijama naznačena 1484. kao godina njegove smrti. Hrvatski kroničar Ivan Tomašić također spominje tu bitku s Turcima i pojašnjava da je Brod Zrinskoga stajao ondje gdje je poslije bio Novigrad na Uni, dakle zrinska utvrda na lijevoj obali Une kod utoka rijeke Sane u Unu, (gdje je danas Dvor na Uni!), pa spominje također da su u tom boju sudjelovali, osim Bernardina i drugi Frankopani, Ivan Cetinski I. i Mihajlo Slunjski.¹⁹ Povjesničar, pak, kralja M. Korvina, Bonfinije,

16 U toj ispravi kralj i izričito spominje privolu i želju kraljice Beatrice, posebno u odluci da se Stjepanu i Bernardinu Frankopanu ostavi i dohodak tridesetnice koji su Frankopani oduvijek ubirali u tom svojem gradu u svoju korist. MHH, 159–160

17 A.Mijatović, *Bitka*, 35

18 Klaić, *Povijest*, IV, 166. »Graff Weredin auf teutsch genant Graff Bernhardt, der ist Graff Steffans Sun von Crabathen....«

19 Ivan Tomašić, *Kratak ljetopis hrvatski*, Arkiv IX, 22

2. Ribnik, »Zvijezda« u grb knezova Krčkih, istočni ulaz (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber).

3. Ribnik, nizinski utvrđeni grad, pogled iz zraka (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber).

još očitije naglašava u tom boju iskazanu Bernardinovu hrabrost, ».... gdje je Bernardin Frankopan pokazao izvanrednu hrabrost...«²⁰

U svakom slučaju nekoliko službenih isprava napisanih idućih godina ne spominju više kneza Stjepana. Bernardin ih potpisuje sam. Godine 1486. Bernardin u kraljevskom dvoru u Budi piše darovnicu kojom daje pl. Ambrozu, sinu Andrije Balše od Bosiljeva »... sela naša Jaškovo i Zemenište«, na vlastelinstvu grada Ozlja, zbog posebnih zasluga u vjernoj službi. Iste godine, mjeseca travnja, Bernardin povjerava plemićima Martinu Oštrehariću (kojega je već ranije spomenuo sa ženom mu Lucijom, kao svoje odgajatelje u najranijoj djetinjosti mu dobi!) i Ivanu Klinčiću da prema već nekom postojećem popisu (»kladerni«) načine popis »zemalja modruškoga vladanja«, poznati Modruški urbar iz 1486. godine.²¹

Bernardin je iduće, 1487. godine, obavio za kralja Matiju još jedno obiteljsko poslanstvo. Kralj Matija je, dakako i očito, na traženje kraljice Beatrice, imenovao njezinoga rođaka Hipolita Estenskoga, još malodobnoga, svojega nećaka, ostrogonskim nadbiskupom. Dao mu je, dakle, taj važan crkveni položaj u Ugarskoj nakon smrti mlađeg brata kraljice Beatrice, Ivana od Aragonije. Bernardin je »u lipnju i srpnju 1487. vodio... dječaka nadbiskupa, dijete od 6–7 godina, iz Senja preko Zagreba u Ugarsku. Taj je ustupak kralj morao učiniti da bi mogao slobodnije raditi u korist svojega nezakonitoga sina Ivana Korvina, darivajući ga posjedima, i konačno, oženivši ga s vojvotkinjom Blankom Marijom, kćerkom vojvode Ludovika Sforze; a sve to ne bi li ojačao njegov status za izbor budućega kralja — jer M. Korvin nije imao zakonitoga muškog potomka.«²²

U godinama novoga rata između kralja M. Korvina i cara Fridriha, 1487. carske čete osvojile su i Bernardinov Trsat, no već iduće, 1488., novom kraljevskom donacijom M. Korvin potvrđuje Bernardinu, »kao svojem dragom rođaku« sve posjede, pa i Trsat; premda je te godine Trsat još uvijek bio pod zapovjedništvom carskog kapetana Gašpara Raubera, kao kapetana Rijeke.²³ U svakom slučaju to su već godine Bernardinova samostalnoga upravljanja njegovom modruškom baštinom. Nema više u dokumentima toliko puta navedenog zajedničkog spomena »Stjepana i njegovoga sina Bernardina.«

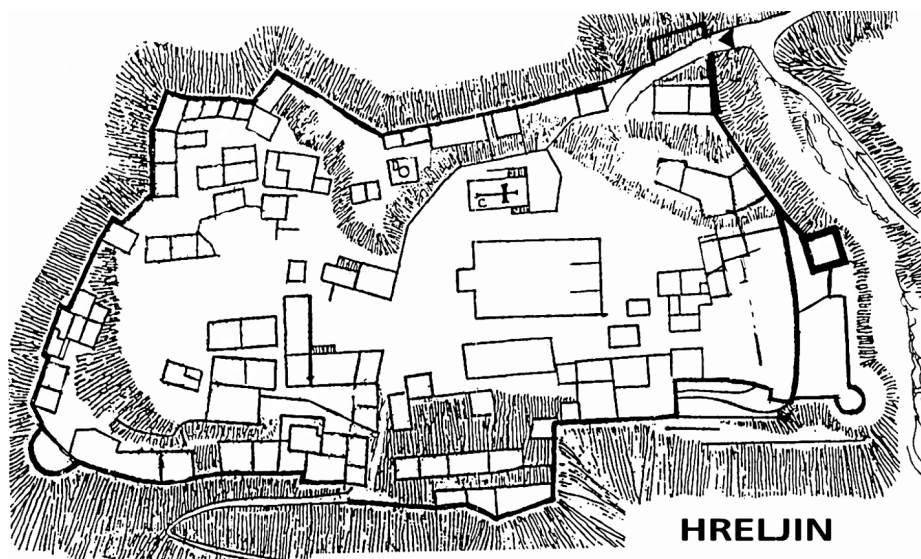
Iduća 1489. godina bila je obilježena jednim obiteljskim događajem koji je još više učvrstio Bernardinove odnose s kraljevskim dvorom M. Korvina. Naime, on je,

20 Klaić, *Povijest Hrvata*, IV, »Ubi Bernardini Frangipanibus virtus nimium entituisse perhibetur...«, 167.

21 MHH, 38, 166–167, R.Lopašić, *Hrvaski urbari*, Modruški urbar od g. 1486, 20–81

22 Klaić, *Povijest Hrvata*, IV, 183

23 MHH, 38, 184–186. M.Korvin prepisuje i potvrđuje zapravo sva Bernardinova posjedovanja i prava koja je imao u Vinodolskoj i Modruškoj župi, po njegovoj zamolbi, a prema darovnici kralja Sigismunda iz 1393. godine, potvrđenoj poslije više puta i od drugih ugarsko-hrvatskih kraljeva.

4. Hreljin, tlocrtna slika nekadašnjega grada (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

5. Hreljin, ruševni ostaci stare crkve sv. Jurja (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

ponukan od kraljice Beatrice, zaručio svoju kćer Mariju Magdalenu za kraljevog rođaka Matiju Pongraza od Dengelega, vojvode transilvanijskoga. Kralj je tu ženidbu odobrio i sa svoje je strane budućim mladencima dao grad i posjed Aljmaš u Transilvaniji vrijedan 8.000 forinti, dakako pod uvjetom da brak bude i ostvaren. No, zapravo su sve to vodile Magdalenina majka Lujza Aragonska i Elizabeta, majka Matije Pongratza, jer je mala Magdalena imala tada tek 9 godina. One su pripremile predženidbeni ugovor, štatile ga i utvrdile pologom od 12.000 forinti koje bi izgubila ona strana koja bi taj ugovor svojom krivnjom prekršila.²⁴

Godine 1490., 6. travnja, umire kralj Matija Korvin. Njegova smrt u kojećemu će promijeniti položaj i buduće godine Bernardina Frankopana. Počinje borba za vlast i novi ratovi za ugarsko–hrvatsku krunu. Na političkoj sceni pojavila su se čak četiri jaka kandidata, pretendenta za novoga ugarsko–hrvatskoga kralja: nezakoniti sin Matije Korvina, Ivan, zvani Ivaniš Korvin, zatim Habzburgovac, car Maksimilijan, temeljem ugovora između njegovog oca cara Frihrika i Matije Korvina iz godine 1462., te poljski Jagelovići, po drugoj vezi s ugarskim kraljevima, sinovi poljskog kralja Kazimira, stariji Vladislav i mlađi Ivan Albert.²⁵

Frankopani u tom sukobu, izgleda, nisu bili posebno angažirani. Više su gledali kako da u tim mjesecima bezvlada vrata u svoj posjed otete im gradove od kralja M. Korvina, posebno grad Senj. Već mjeseca svibnja imamo vijest iz Budima, da je napuljski kralj Ferdinand poslao u Senj dva broda hrane i pomoć knezu Bernardinu i drugim Frankopanima koji su prikupili svoju vojsku da silom pridobiju oteti im Senj i druge posjede²⁶ Ipak, Bernardin u tom, ne do kraja jasnom nastojanju, nije imao uspjeha. Idućega mjeseca, prvih dana lipnja, nalazimo i Bernardina u Ugarskoj, na Rakoškom polju, gdje se vijećalo u raznim taborima o budućem ugarskom i hrvatskom kralju. Bernardin je, dakako, bio u taboru svojeg kandidata, rođaka Ivaniša Korvina, koji je nekako u početku imao jake izgleda da dobije ugarsku krunu. Međutim, umjesto izbora, izbija međusobni rat koji na kraju završava izborom i proglašenjem Vladislava Jagelovića za novoga kralja, 15. srpnja 1490. godine. Bernardin Frankopan prihvatio je taj izbor, a prihvatio je i odluku Požunskog sabora od 7. ožujka 1491., kojim je opet bilo potvrđeno pravo nasljedstva cara Maksimilijana, ako kralj Vladislav ne bi imao zakonitoga nasljednika. Takvu su odluku prihvatili i hrvatski staleži.²⁷

24 MHH, 38, 188–191. Neobično je zanimljiva ova isprava kralja M. Korvina, napisana na kraljevskom dvoru u Budi, koja u svim detaljima onodobnoga prava i običaja potvrđuje jedan predženidbeni ugovor u redu visokoga plemstva.

25 Klaić, *Povijest Hrvata*, IV, 185–187.

26 Klaić, *Povijest Hrvata*, IV, 196

27 Vj. Klaić, *Povijest*, 220–221

6. Car Maksimilijan I., crtež A. Durera.
(Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

Dok su se sukobi zbog krajevske krune i vlasti smirivali, turski napadi na hrvatske zemlje postali su sve teži. Godina 1491. obilježena je jednom većom turskom provalom koja je na kraju završila sretnom pobjedom hrvatske vojske u Vrpilama, u klancu kojim se prolazilo iz Korenice prema Buniću. Ne znamo je li u toj bitci sudjelovao Bernardin Frankopan, ali je sigurno da su Frankopani, iako je na čelu vojske bio hrvatski ban Ladislav od Egervara, bili glavni tvorci te velike pobjede. Kroničar Tomašić spominje da su u boju prednjačili Frankopani Ivan Cetinski i Mihajlo Slunjski i da su se sa svojim ljudima borili ne kao ljudi već kao lavovi. Bernardina ne spominje. Međutim, turski ljetopisac govori da je sukobu kod

Vrpila prethodio nekakav napad na ovu tursku vojsku kod Kupe, da ih je napao »beg od Kubana«, dakle gospodar posjeda oko rijeke Kupe, a to bi mogao biti najprije knez Bernardin Frankopan. Taj je »beg« vodio i dalje progon ove turske vojske a turski ljetopisac baš tu okolnost ističe kao krivicu turskoga poraza u vrpilačkom klancu: »Umorni, iznemogli, goli vojnici! Snage da se biju nisu imali. Nevjernici uništiše ih sve, samo neke zarobiše....«.²⁸ Možda Bernardin, progoneći tu tursku vojsku i nije stigao do Vrpila, možda je zastao na svojem Modrušu, no sigurno je da u ratnim događanjima protiv Turaka tijekom 1491. godine nije stajao po strani.

Uopće, nije jednostavno prosuđivati ponašanje Frankopana, a sve više na čelu im Bernardina Frankopana, čak niti danas, kada su pred nama daleki događaji i

28 M. Kruhek, Sraz kršćanstva, 246–248.

kada su nam poznate uglavnom sve važnije okolnosti političkih, ratnih i gospodarskih prilika pri kraju 15. i početkom 16. stoljeća. Nije bilo lako snalaziti se u obrani vlastitih interesa, braniti svoje posjede i gradove, braniti širi prostor Hrvatske i trajno biti na rubu i prostoru sukobljavanja veliki susjeda, koji žele oteti, posvojiti i zavladatai baš tim zemljama i tim njihovim i hrvatskim gradovima i utvrdama. Frankopanima je tu politiku vlastite opstojnosti bilo posebno teško voditi, jer je baš u to doba, kao nikada ranije, sa svih strana bio napadan teritorij Hrvatskoga Kraljevstva, a poslije teškog iskustva i sukoba interesa u kojem im je i vlastiti kralj otimao posjed i gradove, a Venecija im je na prijevaru i silom ugrabila djedovski posjed otoka Krka. Gubitak Krka i Senja Frankopani nikada nisu mogli prihvatiti, Možda se baš zato i u svojem kneževskom naslovu Bernardin uvijek nazivao gospodarem Krka, Senja i Modruša, a u svojim je ispravama uvijek rabio, koliko nam je to do sada poznato, stari grb knezova Krčkih.

U takvim prilikama i odnosima prošla je i godina velikih ratnih priprema bosanskoga paše da se osveti Hrvatima za poraz kod Vrpila i da učini novi korak u osvajanju i širenju turske vlasti na tlu Hrvatske.

Bernardin u Krbavskom boju 1493. godine

Bernardinovo sudioništvo i njegova uloga u velikom porazu hrvatske vojske na Krbavskom polju 9. rujna 1493. već je mnogo puta bila prosuđivana u hrvatskoj povjesnici. Tom događaju, s posebnim osvrtom na sretan Bernardinov spas s vrlo malim brojem njegovih konjanika, posvećena je i posebna analiza svih izvora i dosadašnjih mišljenja u jednom od povijesnih radova u ovom zborniku. Zato ćemo je u ovom širem pregledu njegova životnoga puta samo kratko spomenuti.

Krbavskomu porazu prethodio je također pokušaj Bernardina Frankopana da opsadom i silom vrati Frankopanima oteti grad Senj. Senj, pak, u ime kralja brani ban Emerik Derenčin. Vojna sila koju je predvodio Bernardin nije bila dovoljno jaka da osvoji zidine Senja. Potisnut banskim vojskom, Bernardin se povlači u utvrđeni frankopanski grad Sokolac u Brinju. U tim se danima pljačkaška turska vojska već vraćala s obilnim plijenom preko Hrvatske u Bosnu. Dok Bernardin vodi taj frankopanski rat protiv stare kraljevske nepravde, velika turska vojska već je negdje palila i žarila njegovi modruškim posjedom, a onda je na kraju uništila pljačkom i paležom srednjovjekovni i biskupski grad pod frankopanskim kastrumom Tržanom, grad Modruš. Bernardin je, procijenivši veliku opasnost, pa i opasnost za svoje posjede i gradove, prekinuo ratna neprijateljstva zbog Senja i

odlučio se pridružiti banskoj vojsci bana Derenčina koja se trebala sukobiti s nadolazećom turskom vojskom.

Bernardin je do Krbavskoga boja imao već mnogo ratnih okršaja s turskim, većim i manjim vojskama. Imao je i vještine i hrabrosti izaći na bojno polje i sukobiti se s Turcima. Kao i drugi Frankopani, nije se slagao s ratnom taktikom bana Derenčina: sukobiti se s Turcima u viteškom nadmetanju na otvorenom bojnom polju. Poučeni neposrednim iskustvom pobjede nad Turcima u vrpilačkom klancu, zagovarali su taktiku neke vrste zasjede, dočekati tursku vojsku u manjem, zatvorenom prostoru, gdje bi bila ograničena pokretljivost brojnijega turskoga konjaništva, a to bi više išlo na ruku brojnijemu i slabije naoružanom hrvatskomu pješastvu. Tomašić u svojoj »kratkoj kronici«, posebno naglašava ratno iskustvo i protivljenje takvoj taktici sukoba Ivana Frankopana Cetinskoga. Prevladala je odluka i naredba bana Derenčina i došlo je do sraza na otvorenom bojnom polju u njegovu zapadnom dijelu ispod grada Udbine. Ipak, kao i svi drugi, prihvatio je neminovnost toga i takvoga sukoba nadajući se dobromu ishodu. Ne ćemo ovdje govoriti dalje o tijeku bitke, o uzrocima teškoga poraza i posljedicama, jer je sve to napisano i u ovdje spomenutom prilogu. Ipak, kada je pak već bilo očito da je bitka izgubljena, povjesničar Bonfinije napose ističe Bernardinov posljednji povik upućen banu Derenčinu. »Sada — reče — ti najhrabriji čovječe, kada si usred boja s neprijateljem, navali gorućom dušom, i kako si bio začetnik boja, podaj nam nepobjedivom hrabrošću pobjedu.« Ne znamo što bi trebali shvatiti iz te rečenice, osim da je Bernardin shvatio i prije kraja ili i prije nego li je i sam poginuo, da ovu bitku banska vojska sigurno gubi.

Svi izvjestitelji o krbavskom porazu i svi povjesničari, govoreći o Bernardinovu sudjelovanju u tom boju, naposljetku i porazu, govore uglavnom isto: Bernardin, kada je uvidio da ne može sa svojim vojnicima nadvladati silinu navale neprijatelja, kada je vidio kako njegovi ljudi ginu u velikom broju i kako su potisnuti iz bojnoga reda, počeo je, boreći se povlačiti. Na kraju se uspio izvući iz toga meteža i bojnoga rasula i spasiti se s vrlo malim brojem, samo s trojicom, od tri stotine svojih vojnika, koliko ih je sa sobom poveo u taj boj. Nitko ne govori da je Bernardin pobjegao iz boja izdavši svoje suborce ili da je to učinio zbog kakve osвете. Bernardin je u izgubljenoj situaciji očito izabrao bolje krajnje rješenje: boriti se u povlačenju, a ne s malim brojem ljudi ostati u okruženju mnogostruko jačega neprijatelja, gdje bi sigurno poginuo on i svi njegovi ljudi. I u toj taktici uspio je preživjeti samo on s nekolicinom najbližih, dakako, iskoristivši i posljednju mogućnost spašavanja bijegom na brzim konjima.

U svakom slučaju težak ratni poraz na Krbavskom polju kao da je okrenuo novu povijesnu stranicu Bernardinova života. Bernardinu nema spomena na saboru hrvatskoga plemstva koji se održao iduće 1494. godine u hrvatskom utvrđenom gradu Bihaću. Bernardin se, nakon poraza i spasa, vratio u svoj uništeni Modruš i pokušavao organizirati obnovu i nastavak življenja modruškoga građanstva i modruške crkve. Njegov je Modruš nastradao onako kako je to zapisao poznati glagoljaš pop Martinac »požga že ognjem burge i ohrstinje i kloštri, joštze i crkve gospodnje«. U tom smislu točna je i tvrdnja kroničara Tomašića da je taj poraz bio »početak rasapa kraljevstva hrvatskoga«.²⁹

Nakon teškoga iskustva tako velikoga poraza Hrvatske i njegovih osobnih gubitaka, Bernardin je počeo intenzivnije stvarati vlastiti prostor i taktiku obrane. Posve je sigurno da se okrenuo najprije zaštiti svojih utvrđenih gradova, jer ga je mnogo puta poučilo iskustvo da je jedina mogućnost opstanka obraniti svoje utvrđene gradove i mjesta. Oni mogu bar donekle zaštititi i zemlju i narod od turske pljačke i uništavanja, a takav je bio način dugotrajnoga vođenja turskoga ratovanja. Sudbina Modruša bila mu je najbolja pouka: nedovoljno zaštićeni grad Turci su uništili, opljačkali i popalili. Njegov utvrđeni grad na vrhu brijega obranili su vojnici koji su ga čuvali. Istina je, nije to bila turska opsada, ali Turcima nije niti palo napamet u postojećim prilikama napasti tvrde zidine i kule frankopanskoga kastruma. Nakon toga je Bernardin sigurno započeo obnovu grada, i to obnovom njegovih obrambenih zidina. Tada je sagrađen i onaj novi dio gradskoga zida s kulama, koji je u jedinstveni branjeni prostor grada zatvorio i katedralnu crkvu.

Bernardin u obrani frankopanskih posjeda i gradova od krbavskoga do mohačkoga poraza 1493.— 1526.

Ako je do krbavskoga poraza među frankopanskim obiteljima, zbog prvenstva i neke vrste rodnoga starješinstva, mnogo puta bilo svađa i nesloge, poslije toga bilo je sve očitije, da to prvenstvo prelazi na stranu Bernardina Frankopana. Knez Ivan Cetinski poginuo je u boju, Nikola Frankopan pao je u ropstvo i tek ga je uz veliku otkupninu iz turskoga sužanjstva oslobodila njegova žena. Posjedi Cetinskih, Tržačkih i Slunjskih Frankopana bili su prvi na udaru turskih osvajanja. Krk, Senj, Ledenice, a onda i Trsat već su bili izgubljeni i pod vlašću Venecije ili zapovjednika

29 Ivan Tomašić, *Chronicon breve Regni Croatiae*, Arkiv IX, 1868., 22–23,

kraljevih, a poslije krajiških vojnih posada. Očito je zbog toga i bosanski paša, već prvih dana mjeseca listopada nakon krbavskog poraza, poslao u Modruš svoje poslanstvo Bernardinu Frankopan u porukom o dobrovoljnoj predaji: »Kaži nam kneže Bernardine, koji je razlog da se ti ne ćeš nagoditi s velikim gospodarom (sultanom); gledaj, tvoji su susjedi, gospoda Blagajska; oni su prisegli vjernost, dopustili su slobodan prolaz (vojsci kroz svoju oblast) i danak našem gospodaru. Ne znamo u koga se uzdaješ? Zar u kralja ugarskoga koji ne može obraniti Erdelja i kojega su druge oblasti u našim rukama? Uzdaješ li se u rimskoga cara, koji ne može očuvati Korušku? Taj će tebe još manje štiti; ako pak polažeš nadu u talijanske knezove, znaj da oni žive međusobno u razmiricama i borbama, te imaju dosta brige da se jedan brani od drugoga, a ne da bi tebi pomogli! Dođi dakle k našem gospodaru i ako se s njim ti pogodiš, sporazumjet će se također i udova kneza Karla (Kurjakovića iz Krbave), kao i ostali Hrvati. I tada ćete jesti naš kruh u miru«.

Bio je to jasan i otvoreni turski poziv na predaju i pokornost. Turska je poruka jako dobro oslikala i stanje koje je okruživalo Bernardinove posjede i još neosvojene hrvatske krajeve. Bernardina je ta i takva ponuda zatekla posve nespremnoga. Obrambene prilike u Hrvatskoj su zaista tada bile vrlo blizu onomu što je napisao bosanski paša. Bernardin nije imao odgovora pa je tražio nekoliko dana da donese odluku o svojem odnosu prema ponudi turske osvajačke sile i vlasti. Par dana poslije paša je opet poslao Bernardinu dva zarobljena hrvatska plemića i tražio je od njega prihvaćanje njegove ponude, ali sada uz prijetnju, da će doći pod Modruš, da će paliti i uništavati sve okolo i držati Modruš u opsadi sve dok mu se ne pokori, pa makar tu morao ostati i godinu dana. Bernardinu nije bilo lako odbiti ove zahtjeve. Poslije velikog poraza sva je Hrvatska bila u strahu. Njegovi su posjedi i gradovi, nedovoljno branjeni, mogli zaista postati vrlo laki plijen turskih navala. Ljudi su počeli bježati iz ugroženih krajeva. Na kraju, Bernardin ipak nije prihvatio tu ucjenu. Odbio je predati se turskomu vrhovništvu i ostao je vjeran kršćanstvu. Odučio je boriti se dalje. O toj velikoj Bernardinovoj odluci poslao je vijest otočki biskup Vincent u pismu mletačkomu duždu Augustinu Barbadigu.³⁰

30 Vj. Klaić, IV, 239, Bernardin Frankopan i sam piše o tom mletačkomu duždu Augustinu Barbadiku 6. listopada 1484. spominjući da su Turcima obećali plaćati danak knezovi Blagajski a da je to obećala i žena kneza Karla Krbavskoga a sada Turci vrše pritisak i na njega. Otočki pak biskup piše to ovako »Et venero circa X Turchi sotto le Modrussa, mandati dal bassa per nome Achia-bassa; i quali venuti incominciarono a dimandar colloquio cum el conte Bernardino, el qual conte essendo cum loro, queste furono le parole che usurono: »Che vuol dir, conte Brenardino, o quale e la casone che tu non te vuol accordar cum el gran Turcho? Tu vedi che i tui vicini, Signori de Blagay, hano zurato fidelita, epsi dano el passo et anche el tributo al nostro Signor, et non so in chi tu te fidi; forse el Re de Hongaria, el qual non po deffender Transilvania ne altri paesi superiori da le man nostre; pezo deffendera ti; o forse tu ha speranza in el Re de Romani, e qual non so deffender Charintia, mancho deffendera ti; et se tu hai speranza in li

Bernardin je, dakle, u tom najtežem času za Hrvatsku, kao jedan od najistaknutijih velikaša, odigrao veliku i nedovoljno priznatu mu, javnu ulogu. Odbivši pokoriti se sultanu, on osobno, osokolio je i druge da se okrenu prikupljanju snaga za daljnju obranu. Pokazao je Bosanskomu pašaluku da se Hrvatska bez borbe ne će predati. I ta je borba Hrvatskoga Kraljevstva trajala, sa stalnim neizvjesnim ishodom, još čitavo jedno stoljeće, sve do velikoga i odlučujućega turskoga poraza pod zidinama sisačkoga kaštela, 1593. godine.

Godine 1496. Bernardin za tu borbu okuplja nove saveznike. U taj je savez odlučne obrane uključio i novu obiteljsku vezu s jednim od najmoćnijih ugarskih velikaša, vojvodom Ivanom Korvinom, nezakonitim sinom kralja M. Korvina. Bernardin je imao lijepu kćer Beatricu koja je kao dijete bila odgojena na kraljevskom dvoru M. Korvina, u pratnji kraljice Beatrice, rođakinje njezine majke Lujze Aragonske. Ona je, kao i druga Bernardinova djeca, živjela najviše u matičnoj kući, u modruškom dvoru. Tu je 1496. godine mjeseca ožujka, boravio Ivaniš Korvin i tada je na Modrušu bilo obavljeno vjenčanje Beatrice i mladoga Korvina, uz veliko svatovsko slavlje. Ta je novost već 26. ožujka bila poznata u Veneciji, od koje sada i tast Bernardin i zet Ivaniš zajedno traže pomoć za nastavak obrambenoga rata protiv turskih osvajanja.³¹ Ta ženidbena veza prerasla je zaista u jedan novi ratni savez koji će idućih godina zajednički braniti južne granice Hrvatske, posebno od Modruša do Bihaća. Ivaniš Korvin, kao ban hrvatski, u Hrvatskoj se u svemu oslanjao na Bernardina Frankopana. O toj vezi znamo još jednu obiteljsku pojedinost. Kako je Beatrica slijedila javne, banske obveze I. Korvina, zatekla se mjeseca kolovoza u Bihaću gdje je rodila sina koji dobiva ime Krsto, valjda po svojem ujaku, Bernardinovu sinu Krsti Frankopanu. Na krštenju maloga Krste u Bihaću su se sredinom kolovoza našli i otac Ivaniš i djed Bernardin, a vrlo je zanimljivo, darove i čestitke za ovu svečanost poslao je u Bihać i bosanski paša.³² U tim događanjima i vrlo čestim sukobima s turskim pljačkašima, manjega intenziteta; jer je Venecija 1497. sklopila sa sultanom separatan mir na dvadeset godina, dolazi kraj 15. stoljeću. Početkom novoga, 16. stoljeća, nastavlja se to privremeno mirovno primirje dogovoreno i između kralja Vladislava i sultana Bajazida. I taman, kada je Bernardin i pismenom ispravom od 10. ožujka 1504. godine, obećao svomemu zetu Ivanišu Korvinu da će ga u svemu pomagati, a on će biti njegov zaštitnik, koji dan poslije

principi de Italia, sapi, che, hano tra loro discordia et guerra, et hano briga de deffenderse l,uno da l,altro, non che dar favor a ti. Per la qual cosa o rendite al Signor nostro, perche la madona del conte Carlo et anche el resto de Croatia, da poi che tu te accordi, se accorderano; et mangerete et pan vostro in paxe«. Starine, 38, Rukovet spomenika, 187, 188–189.

31 Vj. Klaić, Povijest, IV, 251

32 Vj. Klaić, IV, Povijest, 255–256

toga, umire iznenada Ivaniš Korvin. Iste godine i opet nekoliko dana kasnije, umire i mali Krsto, sin Ivaniša i Beatrice. Bio je to težak udarac i gubitak. Bernardina su počele pratiti obiteljske tragedije koje će trajati sve do njegove smrti, 1529. godine.³³ Poslije smrti Ivaniša Korvina počinje grabež za njegovim posjedima, posebice onima koje je kralj Matija nekada oduzeo nekim plemićima i dao ih sinu Ivanišu. Bernardin je iznenada izgubio i rođaka i saveznika i sudruga u suzbijanju turskih navala. Godine 1508. umrla je i kćer Ivaniša i Beatrice, još mladobna Elizabeta, a onda se osamljena Beatrica, a na neki način i prisiljena, 1509. godine udala za Fridriha, kneza Brandenburškoga Hohenzollerna. Taj je jako slabo gospodario njezinim imetkom, do kojega mu uopće nije bilo stalo i umjesto da ga je branio on ga je počeo rasprodavati i na kraju ga manje-više potratio. Od njega, dakle, niti Bernardin ni Hrvatska nisu imali nikakve koristi. Žalostan kraj te veze bila je i skorašnja smrt Beatrice koja je umrla, vjerojatno već 1510. godine.

Godina 1508. otvorila je novo ratno poglavlje Bernardinova života. Te su godine svi susjedi Venecije sklopili ugovor o zajedničkom ratu protiv Venecije, da joj otmu sve što je ona u svojem susjedstvu silom otimala i od 1504.–1508. podčinila svojoj vlasti. To je poznata, protumletačka Cambrayska liga u koju su se udružili francuski i aragonski kralj, njemački car i papa. Ugarsko-hrvatski kralj Vladislav držao se nekako po strani, iako je i on mogao od toga rata očekivati neke koristi, jer je Venecija na istočnoj jadranskoj obali mnogo toga, što je pripadalo ugarsko-hrvatskoj kruni, držala pod svojom vlašću. Bernardin Frankopan u tom ratu nije mogao ostati po strani; posebno zato, što je u taj rat na strani cara Maksimilijana, ušao njegov sin Krsto Frankopan.

Međutim, Frankopani su, na čelu s Bernardinom, shvatili taj rat protiv Venecije najprije kao priliku da vrate pod svoju vlast izgubljeni otok Krk. Bernardin je iz Vinodola poslao u mletačku Istru 350 svojih konjanika i 1500 pješaka na čelu sa sinom Matijom. Ta se vojska oko Labina i Plomina združila s četama bana Ivana Bota koji je u ime kralja Vladislava došao iz Senja. Osvojila je Rijeku i istočni dio Istre. No, Venecija se dobro utvrdila na otoku Krku. U taj obrambeni rat ulagala je sav svoj novac.³⁴

S druge strane, taj rat protiv Venecije koriste Turci pa preko posjeda knezova Brinjskih, Slunjskih i posjeda Bernardina Frankopana provaljuju u Hrvatsku. To je opet dobro došlo Veneciji, kojoj su zbog takvih okolnosti, Turci u tom ratu bili

33 Vj. Klaić, Povijest, IV, 272.

34 Vj. Klaić, Povijest, IV 280, Car Maksimilijan je već 1500. godine preko Vuka Polhaimba tražio od Bernardina da mu se pridruži ako dođe do rata s Venecijom. Car je računao da bi mu Ivaniš Korvin trebao dovesti 300 konjanika, »Bernardin od Hrvata« 100 Konjanika i Ivan iz Hrvatske (Karlović) 100 naoružanih konjanika. MHH, 31. 9

saveznici. Vrlo vješto i s uspjehom mletačka diplomacija radi protiv svojih neprijatelja. Na kraju se i Bernardin Frankopan, shvativši da ne može pridobiti otok Krk. Protiv Venecije, a u službi cara Maksimilijana ostao je jedino Bernardinov sin Krsto, koji ratuje protiv Venecije sve do 1514. g. nadajući se da će možda ipak biti prilike istjerati Veneciju s otoka Krka. Taj rat nije donio posebne koristi niti ugarsko–hrvatskomu kralju. Zaludu su u tom smjeru bila i nastojanja bana Petra Berislavića i odluka Sabora ugarskoga plemstva održanoga u Stolnom Biogradu 5. kolovoza 1510. godine, da sada Veneciji treba oteti osvojeni dio Dalmacije.³⁵ Ostala su to tek priželjkivanja hrvatskog i dijela ugarskoga i hrvatskoga plemstva. Zbog novih turskih provala, Bernardin se mora vratiti obrani svojih posjeda i gradova, a u protumletačkom ratu ostaje jedino Bernardinov sin Krsto koji dobiva od cara Maksimilijana Novigrad u Istri i posjede oko Postojne. On osvaja još neke mletačke utvrde; Udine i Marano, ali je u jednom ratnom sukobu, s malobrojnomo vojskom, uletio u dobro postavljenu mletačku zamku te je tu bio ranjen i zarobljen. Odveden je u Veneciju i tu je bačen u posebno uređenu tamnicu u duždevoj palači, u Toresellu. Ta nova okolnost trajala je, neočekivano, pune 4 godine, a s njom je bila povezana jednako i Krstina i Bernardinova povijesna sudbina. Bilo je to doba vrlo teških i vrlo zamršenih općih povijesnih prilika i odnosa: turske osvajačke politike, mletačke gramzljivosti i sebične diplomacije, velikih planova cara Maksimilijana, nemara i posve pasivne politike ugarsko–hrvatskoga kralja i u sve to umiješanoga francuskoga kralja i papinske vlasti. O svemu tome i o svima bila je ovisna Krstina i Bernardinova sudbina.

Od hrvatskoga plemstva, u južnoj Hrvatskoj ostali su na poprištu protuturske borbe već posve iscrpljeni knezovi Krbavski, ban Ivan Karlović i knezovi Frankopani na čelu s Bernardinom. U tim složenim i teškim prilikama, Bernardin je morao naći vremena i za rješavanje teških Krstinih zarobljeničkih neprilika i onih ljepših obiteljskih događaja.

Godine 1515. Bernardin dogovara udaju svoje kćeri Ižote za Stjepana Perenyja. Jako je zanimljivo pročitati tekst toga predženidbenoga ugovora, jer se iz njega vidi i Bernardinova očinska skrb i politička mudrost, ali i njegove materijalne mogućnosti. Najprije kćer Ižota će dobiti kao miraz kastrum Dobru Njivu s pripadajućim posjedom i svim prihodima toga posjeda, vrijedan 7.000 zlatnih forinti. Taj utvrđeni grad i posjed Bernardin je dobio od kralja Matije, po privoli kraljice Beatrice, kao založno dobro. Sada ga Bernardin namjenjuje kao miraz za svoju kćer i to tako da sve i bilo kakve založne obveze Bernardin uzima na sebe. Grad i posjed, privreme-

35 Ivan Tomko Mrnavić, *Životopis Petra Berislavića*, Priredila Tamara Tvrtković, Zagreb–Trogir, 2008, s. X

no, dok Stjepan Pereny ne ostvari brak, preuzima na upravu i čuvanje Juraj Horvat, i to zato da, ako krivnjom S. Perenija do toga braka ne bi došlo, grad i posjed budu vraćeni Bernardinu Frankopan. Kada brak bude sklopljen, Stjepan i Ižota dobivaju Dobru Njivu u trajan posjed. Zanimljivo je, nadalje, da Bernardin sa svojim sinovima obećava Stjepanu Pereniju dati 300 zlatnih forinti za troškove svadbe, a uz to vrlo bogati ženidbeni dar, dotu i to: 10 srebrnih pozlaćenih čaša, 6 srebrenih paklara, jedan lavabo sa srebrnom zdjelom, 12 velikih srebrenih tanjura (zdjela), 10 srebrenih plitica (zdjelica), 24 žlice od srebra, 3 ženske vrpce za povez urešene dragim kamenjem i biserjem, dijadem, pučki zvan »naša« za ures ljepšeg izgleda, kako to i dolikuje časti njezinoga reda, 3 glavne tunike urešene biserjem i još 3 druge tunike jednostavnije, od velura, atlasa i damaska, 4 »šubasa« (kape, pokrivala za glavu) a urešena purpustom na venecijanski način; od kojih jedna ima postavu od krzna, druga od hermelina, treća opet od različitog krzna, a četvrta od kunine kože, nadalje još i tri ljetne haljine od damaska i atlasa, te neka uzglavlja (jastuke?) i druge urese za postelje i još neka pokrivala (tapete) kako se to već dolikuje njenom staležu, a na kraju svega toga bogatstva konje s kolima. Bila je to dakle zaista bogata oprema jedne visoke plemićke kćeri, uglednoga roda i bogate očinske kuće. Ovaj predženidbeni ugovor potvrdio je i kralj, a sva će ta dobra kao svoj miraz donijeti u brak kneginja modruška Ižota, ako dogovoreni brak bude ostvaren u dogovorenom vremenu. Ako se to ne bi dogodilo, onda sve ove odredbe i obećanja ne vrijede. Vrijedno je bilo osvjetliti i ovu drugu stranu Bernardinovih obiteljskih briga, usred stalnih ratnih prijetnji i diplomatske borbe za održavanje obiteljskoga prestiža i slave.

U kakvim je pak, prilikama, knez Bernardin Frankopan živio izvan toga obiteljskoga kruga i kako je branio svoje posjede, to najbolje i sam opisuje u jednom pismu upućenom 5. rujna 1511. iz Modruša svojem zetu Jurju Brandenburškom, drugomu mužu, tada već pokojne starije kćeri Beatrice. Bernardin piše: »Turci su upali na naš posjed i 22. kolovoza evo ih tu, njih nešto više od 2.000, stoje tu u polju pod Modrušem..... Kada su krenuli, dalje išli su preko Ribnika, pa prešli i Kupu, gdje su poharali svu okolicu, a onda se vratili natrag preko Kupe i preko ozaljskoga posjeda pali su trećega dana pod kaštel Dubovac. Kaštel su napali, htijući ga spaliti, jer su mislili da je od drvene građe. No zato su pod Dubovcem sve popalili, pobili osamnaestero ljudi i skoro stotinjak ljudi izranili. Popaljena je crkva i kuće dubovačkih žitelja, popljačkali su žito i blago i tako uništili »moje najbolje zalihe hrane što sam ih imao.« Bila je to još jedna velika turska pljačka, uništavanje ljudi i zemlje, sada već duboko u teritoriju Hrvatske, na granici s Kranjskom. Bernardin takve prodore nije mogao zapriječiti, mogao je braniti samo svoje utvrđene gradove,

trpjeti te velike štete koje su sve više slabile mogućnosti njegove obrane, a to je značilo da je bio sve ovisniji o tuđoj pomoći.

Na kraju je to pismo Bernardin završio s molbom, bez mnogo nadanja u bolje dane. «Kad bi mi znali da njegova kraljevska milost još gleda na tu zemlju, htio bih sam gore poći do njegove milosti.... Ja bih htio njegovu milost podučiti kako bi se zemlja mogla održati i spasiti. Izvolite mi javiti da li bi se što korisno moglo učiniti, da uzalud ne pođem na put i da ne trošim. Ja moram misliti na sve načine da ne budem protjeran i da sve svoje ne izgubim».³⁶

Bernardin je ipak idućega mjeseca listopada poslao svoje poslanike, zajedno sa izaslanicima Ivana Karlovića Krbavskoga, do kralja Vladislava. Ti su poslanici opisali krajnje teške prilike u Hrvatskoj i iznijeli kralju više prijetnju nego li molbu, naime, da će se, ostavljeni bez pomoći od svih, morati podložiti turskome sultanu. Kao i uvijek do tada, malo su pomoći dobili od svojega kralja, ali Bernardin i Ivan Karlović nisu se predali sultanu, već ostaju u obrani Hrvatske i svojega kršćanskoga europskog uvjerenja. Zbog sklopljenog primirja, nekoliko je idućih godina na granicama bilo nešto mirnije, premda potpunoga mira i sigurnosti nije bilo nikada.

Dok tako Bernardin spašava u Hrvatskoj što može, njegov sin Krsto čami u mletačkom zatvoru. Teško mu je palo to sinovljevo zarobljeništvo, jer umjesto pomoći, ima sada još jednu novu brigu, kako Krstu izbaviti iz mletačkoga zatvora. Kako je Bernardin, kao otac i kao branitelj frankopanske baštine i Hrvatske, trpio i zbog te Krstine sudbine, najbolje govori jedno njegovo pismo upućeno Krsti u tamnicu iz Modruša, 3. kolovoza 1514. godine. »Možnomu i blagorodnom Krsti Frankopanu, knezu senjskomu, krčkome i modruškomu itd., našem predragom sinu. Blagorodni, preljubljeni sine, kao prvo šaljem ti očinski blagoslov, ljubav i sućut. Predragi sine saopćujemo ti, da smo mi kao i naši sinovi, Tvoja braća i sestra zdravi, i da bi nas jako razveselilo, kad bismo isto čuli i o Tebi. Nadalje Ti javljamo, da dosad nismo od Tebe primili nijedno pismo, osim onih pisama, što si ih poslao svojoj ženi blagorodnoj gospođi Apoloniji, od kojih mi je ona poslala prijepis. Ipak u to ne sumnjam, da prejasna sinjorija ne postupa s Tobom drugačije, nego kako se dolikuje postupati s kraljevskim vitezom i vjernim slugom svoga gospodara obazirući se i na to, da su naši pređi učinili i dokazali gore spomenutoj prejasnoj sinjoriji vrlo velike i znatne usluge..... Nadamo se također, da Te Carsko Veličanstvo i ugarski kralj, naši dobri gospodari, ne će napustiti štoviše držimo sigurnim, da ćeš za kratko vrijeme saznati druge novosti, jer smo dočuli, da svi vladari i kraljevi namjeravaju

36 MHH, 31. , 24–25. »... accordarse per mezo del voyvoda de la Bosnia et capitular cum el sign Turco per farse suo subditi et tributarii...« Vj. Klaić, IV, 294.

7. Krunidba Bl.Dj.Marije pred kojom kleče Krsto Frankopan i žena mu Apolonija Lang. Iz (brevijara) molitvenika koji su izdali u Veneciji 1518.g. (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

sklopiti sa sinjorijom trajan mir i ugovor protiv Turaka, pa se nadamo, da Carsko Veličanstvo i naš milostivi gospodar ugarski kralj ne će u toj zgodi zaboraviti Tebe, predragi i preljubljeni sine. U pogledu tvoje žene i Tvoje kćeri kao i svih, koji Tebi pripadaju, javljamo Ti, da su svi oni zdravi. Tvoja će žena sigurno za kratko vrijeme doći ovamo u našu gospoštiju, da kod nas stanuje, i to doista, gdje će joj se najviše svidjeti i u onom od naših dvoraca, u kojem sama želi...«. Dalje Bernardin govori o traženju veza i načina kako bi sinu Krsti poslao novac potreban za dolično uzdržavanje u tamnici. Na kraju dovršava pismo: «Ovime Te preporučujemo Bogu i njegovoj dragoj majci Mariji» Krsto je na ovo pismo odgovorio svojem ocu dugim pismom napisanim »u Toreselli, 19. kolovoza 1514.« no sve nade u carsku i kraljevsku zaštitu pa i sve druge visoke veze i molbe nisu izbavile Krstu iz mletačke tamnice, koja, istina nije bila nekakav strogi zatvor, već više zatočeništvo iz kojega ga Venecija nije puštala zbog kojekakvih političkih razloga i očekivanja. Na kraju je u Veneciju došla i Krstina žena Apolonija, sestra vrlo utjecajnoga kardinala i Maksimilijanova savjetnika Matije Langa. Nastanila se najprije blizu Krstina zatvora, a onda i sama dobrovoljno ušla u zatvor gdje je s Krstom kao zatočenica proživjela njegovo zatočeništvo do kraja (uz prekide za liječenje), do prvih dana mjeseca siječnja 1519. godine, kada je Krsto nakon 1813 dana izašao iz mletačke tamnice. No Venecija nije Krstu pustila na slobodu već ga je izručila francuskomu kralju, a po njegovoj je odluci Krsto bio sada zatočen u nekom kaštelu u Milanu. Na kraju se Krsto toga zatočeništva oslobodio sam, bijegom preko zidina kaštela i to 17. dana mjeseca listopada, 1519. godine.³⁷

Bernardin je, dakle, u vrlo teškom vremenu od 1514. do 1519. bio lišen pomoći svojega sina Krste. Ali i nakon Krstina bijega u slobodu, on se opet dao u službu visoke europske politike. Bernardin je u Hrvatskoj i dalje ostao veliki osamljeni ratnik. Nešto se promijenilo na bolje kada je kralj bansku službu povjerio vesprimskom biskupu Petru Berislaviću. Bernardin je s njim vrlo dobro surađivao u obrani. Ta dva hrvatska velikana, uz dobru pomoć pape Leona X. i uz suradnju knezova Zrinskih i drugih, nekoliko godina vrlo su uspješno suzbijali turske upade u hrvatske zemlje i uspijevali održavati obrambenu granicu od Knina do Bihaća i Unom prema Kostajnici i Jasenovcu. Posebno je Hrvatima dala nade i hrabrosti sjajna pobjeda bana Petra Berislavića na Uni, nedaleko Dubice, u kojoj, čini se, Bernardin nije sudjelovao.³⁸ Takva nekakva ravnoteža sile i hrvatske hrabrosti trajala je na graničnom području do 1519. godine, kada je i P. Berislavić i hrvatsko plemstvo iscrpilo sve

37 Henry Thode, *Frankopanov prsten*, Rijeka, 1992. 79–80., 81–86.

38 I.T.Mrnavić, *Životopis Petra Berislavića*, 12–15

svoje snage, a potrebne pomoći i dalje je bilo malo i nedovoljno, tek nešto više od Svete Stolice na kojoj je tada sjedio papa Leon X.

Godina 1520. donijela je Hrvatskoj velike nevolje. Najprije doznajemo da je P. Berislavić negdje početkom mjeseca svibnja vijećao s Bernardinom Frankopanom u tvrdom gradu Steničnjaku, tada u posjedu Frankopana Slunjskih, kako dalje braniti Hrvatsku; zatim je ban P. Berislavić otišao na hodočašće na Trsat, iz Trsata se vratio u Otočac, gdje ga je stigla vijest o novom prodoru Turaka preko Une. Iz Otočca je krenuo odmah do Bihaća, gdje je našao još nešto pješaka i krenuo na Turke u kapelske obronke. Tu je, u vrlo nesretnim okolnostima, 20. svibnja Petar Berislavić poginuo, što je toga časa za Hrvatsku bio vrlo težak i nenadoknativ gubitak.³⁹

U međuvremenu, jer je u mjesecu ožujku 1516. godine umro kralj Vladislav a naslijedio ga je još nesposobniji malodobni sin Ludovik II. Hrvatska nije s te strane mogla očekivati veću pomoć u obrani svojega opstanka. Papa Leon X. nije uspio pokrenuti kršćanske vladare na navalni rat protiv Turaka. Godine 1521. turska ratna sila ravničarskim putem, preko Srbije, kreće na velika osvajanja prema Ugarskoj. Turci najprije osvajaju utvrdu Šabac, a onda, mjeseca kolovoza i Beograd.

Osamljeni Bernardin u svojoj 69. godini čini očajne pokušaje da od nekuda dobije pomoć za obranu Hrvatske. Cijele 1522. godine sve što čini usmjereno je obrani frankopanske baštine i obrani Hrvatske. Mjeseca ožujka 1522. iz Ljubljane piše H. v. Auersperg zemaljskomu zapovjedniku Kranjske, da su utvrde i obrambeni tabori u Kranjskoj u vrlo slabom stanju, te da je jednako u Istri i Hrvatskoj. U Hrvatskoj jedino, dodaje on usputno, čini što može Bernardin Frankopan, koji i sada stoji u Grobniku, da bi sam nadgledao što i kako se nešto tamo gradi, ali je u tom, čini se, posve usamljen pa se zato sprema krenuti po pomoć i u Veneciju i u Rim.⁴⁰

Krajem mjeseca ožujka 1522. Bernardin je bio u Veneciji. Tu je prosjačio pomoć od svojih neprijatelja. M. Sanudo, mletački vijećnik i kroničar, zapisao je to ovako u svojem dnevniku: »Dne 13. ožujka ulazi starac visoka i tanka stasa s velikom sijedom bradom, u bogatoj hrvatskoj odori, prvi put u Veliko vijeće, te hrvatskim jezikom pozdravlja dužda Antuna Grimana i ostalu gordu gospodu«⁴¹ Koliko li je bilo koristi od toga još jednoga osobnoga dolaska Bernardina u Veneciju?!

39 I. T. Mrnavić, Životopis, 33

40 »...Uns wiet auch anzaigt, wie sich G. Wenhartin von Frangenpan zum Grobnick leg, daselbs sich merckn lass zue pauen, aber man acht es alain fur ain schein; dannen soll sich mercken lassen gen Rom un venedig zueziehen...« MHH, 31, 46

41 »Adi 13 matina vene in colwgio il Conte Bernardim Frangipani vestito con casacha paonaza homo di anni 82 vechio canuto magro et barba bianca longa accompagnato da S.Lunardo Zantani e« Marino

Mjeseca lipnja iz Topuskoga piše biskup Andrija, kao opat već opustjeloga cistercijskoga samostana u Topuskom, zagrebačkomu biskupu Šimunu Erdodyju o novim turskim osvajanjima. Turci su osvojili Knin i Skradin, sada opsjedaju Klis, a knezovi Frankopani, koje predvodi Bernardin, u zavadi su s banom. Dakle, uz sve nevolje, tu je opet neka nesloga, očito zbog nekih starih računa iz 1521., kada je Bernardin napao neka sela između Okića i Ozlja, tvrdeći da spadaju pod upravu njegova vlastelinstva u Ozlju.⁴² Budući da se Bernardin nije mogao nadati nekoj većoj pomoći iz Venecije, on se pripremio za novi put. Odlučio je osobno tražiti i moliti pomoć u Saboru njemačkoga plemstva u Nürnbergu. Tu je mjeseca rujna, pred visokim plemstvom, prelatima, nadvojvodom Ferdinandom i carem Maksimilijanom održao svoj poznati govor »za Hrvatsku«.

Bernardinov govor na saboru njemačkoga plemstva u Nürnbergu

»Ja dođoh pred vas svijetli knezovi i slavna gospodo, da vam živom riječi navijestim kolika pogibelj prijeti od Turčina najprije Hrvatskoj, a zatim preko nje i vašim zemljama u susjedstvu Hrvatske, i da vas osobito na to sjetim da je Hrvatska štit i vrata kršćanstva. Zato vas molim u ime Hrvatske, pače u ime svega kršćanstva, da već jednom date pomoć toj zemlji, koja, čemu nema nigdje primjera, sama odbija turske navale sve od onoga dana kad je Carigrad pao. Mi učinismo što se moglo učiniti, ali dalje već ne možemo opstati bez vaše pomoći, jer smo posve iznemogli. Sve nam je uzdanje u Boga i u vas. Naš svijetli kralj Ludovik, otkad je izgubio svoj najtvrdi grad Beograd, ne može nas pomagati niti braniti; Turčina se pak treba bojati, jer se strašno osilio. Suznim vam okom spominjem kako je taj divlji naš neprijatelj preko 100 naših gradova što porušio što osvojio i kako je u našoj zemlji

Sanudo, odnošaji skupnovlade mletačke prema južnim Slavenom, Ivan Kukuljević Sakcinski, Arkiv za povjestnicu Jugoslavensku, knj. VIII, Zagreb, 1865. s., 146–147. Vj. Klaić, IV, 358. U svojem dnevniku objavljenom u navedenom broju Arkiva u godinama od 1517.— 1525. M.Sanduno na mnogo mjesta govori o sudbini Krste Bernardina Frankopana, o turskim napadima na Dalmaciju i Hrvatsjki i o drugim događajima.

- 42 Bernardin Frankopan napadao je i pljačkao, zajedno sa svojim sinovima Matijom i Ferdinandom, neke zemlje Lipovca, Jastrebarskog i Kupčine, smatrajući da spadaju pod posjede njegovoga grada Ozlja. To je bio povod neprijateljstava grofova Erdodyja, posebno Tome Bakača Erdodyja kardinala i nadbiskupa u Estergomu, koji je na mnogo načina iskazivao svoje neprijateljstvo prema Frankopanima, posebno Bernardinu i njegovom sinu Krsti. MHH, 38, 346–353.

neizrecive okrutnosti počinio, koje sam ja nesretnik na svoje oči gledati morao. Pomislite koliki bi jadi nastali u kršćanskom svijetu da Hrvatska po nesreći padne. *Et tua res agitur, paries quam proximus ardet — i o tebi se radi kad susjedova kuća gori!* Naša je potreba tako prijevremena da se oklijevati ne smije. Što je do mene, ja želim poći stopama mojih predaka, koji su bili na glasu među rimskim vijećnicima, koji su uvijek bili odani vašemu carstvu i koji su samo svojim junaštvom stekli sve ono što su svojim zvali po Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. Da se Turčin po nesreći Hrvatske dočepa, teško bi ga odanle istisnule vojske svega kršćanstva — takva je Hrvatska po prirodi i takvi su joj gradovi. Mi ne ćemo prosjačiti, onako kao što sam ja vidio u Rimu da čine mnogi ugledni i poglaviti muževi iz Grčke, Mezije, Srbije i Albanije. Zato vam, ne bez boli za ponos naš, sve te općenite pogibelji očitujemo i naviještamo. Neka se ganu vaša prsa našim suzama; sva Hrvatska pada pred vas i moli pomoć u Spasiteljevo ime; a ja, vršeći poslanstvo svoje, sa suzom u oku i prignutim koljenom, molim za pomoć. Ako nas ostavite bez pomoći, jedno će se dogoditi od ovoga dvoga: ili će Hrvati primiti ponude turske i tako se podložiti, ili će ostaviti svoju postojbinu te se radije potucati po svijetu od nemila do nedraga nego da dođu u tursko ropstvo. Zato odlučite brzo nužnu pomoć.

Bernardin je ostao u Nürnbergu još dva dana očekujući odgovor, ali odgovora, kakvog je jedino trebao dobiti, nije dobio. Zato se od europskih knezova oprašta ovim riječima: »Kada je tomu tako, onda vas molim da mi date bilo kakav odgovor, pa da se vratim u svoju nesretnu domovinu i da joj donesem te kobne glase, te da u svojim gradovima kao pravi Isusov vojnik život svoj završim.«⁴³

Krajnji rezultat i ovoga Bernardinova prosjačkoga hodočašća u Nürnberg bila su mala materijalna pomoć i velika obećanja. Bernardinu je preostala još jedina osoba kojoj se mogao obratiti s istom molbom, papa Hadrijan VI. Od Svete Stolice Hrvatska je već mnogo puta dobivala ranijih godina i novčanu i materijalnu pomoć, ali i duhovnu i političku potporu obznajući kršćanskim vladarima trajnu obvezu da su dužni braniti kršćanske zemlje od neprijatelja kršćanske vjere, udruženi, zajedničkim snagama, za dobro i spas cijeloga kršćanstva. Međutim, knez Bernardin, vrativši se iz Njemačke, bio je tako slaboga zdravlja da, iako je bio od pape pozvan, nije na taj put mogao poći.

Krsto je otputovao u Rim i tu je u svojem govoru pred Papom pokušao opravdati svojega oca koji zbog bolesti nije mogao osobno doći u Rim. Zatim je dosta opširno opravdavao frankopansku borbu za oteti im grad Senj. Molio je Papu za razumijevanje i opravdanje svih nepravednih optužbi i ogovaranja koja zbog toga

43 V. Gligo, Govori protiv Turaka, Split 1983., 343–345

dolaze i do Svete Stolice. Zatim je prešao na iznošenje molbe za pomoć Hrvatskoj. »Prvo. Pred nogama Tvoje Svetosti ponizno prostrt moj otac Bernardin Frankopan, njegov sin Ferdinand i ja Krsto, knez krčki, senjski i modruški itd., njegov sin izjavljujemo Ti dužnu poslušnost i preporučujemo ponizno Tvojoj svetosti.

Isto tako, Moj otac i gospodar, spriječen svojim zdravljem da dođe pred lice Tvoje Svetosti, ispričava se po meni i preporučuje se najponiznije Tvojoj Svetosti.

Isto tako, Sveti Oče! Grofovi, baruni, plemići i narod Kraljevine Hrvatske obratili su se na moga gospodina i oca govoreći: »Ti kao najstariji i među nama najmoćniji i kod vladara najpoznatiji i najslavniji zauzmi se žarko za našu stvar kod našeg presvetoga gospodara Pape i kod Svete Apostolske Stolice, kod kršćanskih knezova i kraljeva. Pričaj im o bijedi i nesreći, o tjeskobama i razbojima, kojima nas bez prestanka Turci muče i napastuju, kako oni upadajući u našu zemlju nas odvlače u okrutno sužanjstvo, kako smo od svih ostavljeni i prisiljeni ili da zapustimo naše domove. da se potucamo po tuđini i da kao prosjaci lutamo po svijetu, ili da s Turcima sklopimo savez i budemo njihovi sluge, ako nam Tvoja Svetost uskrati zaštitu i pomoć. Za svjedočanstvo neka služi trud kojim se trudio moj gospodin otac na državnom saboru u Nurnbergu, gdje su savjetnici svetoga carstva obećali zaštitu, ali i to obećanje nije imala nikakva uspjeha ... Isto tako, Sveti Oče, Hrvatska je predziđe i dver kršćanstva, a naročito pograničnih zemalja Koruške, Kranjske, Istre, Furlanije i Italije ... Ali dalje bez potpore ne možemo više, jer nam nedostaje svega.«⁴⁴

Krstin govor u Rimu pred Papom ponovio je sve ljudske, strateške i političke poruke, koje je Bernardin, u ime Hrvatske, uputio europskim vladarima. Neusporediva stradanja i gubitci Hrvatske u dugogodišnjoj obrani protiv nadmoćnoga neprijatelja iscrpli su sve njezine narodne i gospodarske snage. Hrvatska se dalje ne će moći braniti niti obraniti svoj opstanak među europskim narodima. Bernardin je tražio i molio kršćansku Europu za europsku političku solidarnost i obrambeno zajedništvo; kao što je jedan zajednički neprijatelj svima, tako bi samo zajednička obrana svih, braneći Europu na hrvatskom teritoriju, trebala spasiti Europu od još većih stradanja i gubitaka.

Obrana Hrvatske nije, dakle, više samo problem Hrvatske i Ugarsko–Hrvatskoga kraljevstva, već i svih susjeda Hrvatske. Turska su osvajanja uništila dobar dio Hrvatske i sada su neposredna prijetnja cijelomu europskomu kršćanstvu i zapadnoj civilizaciji. Bernardin Frankopan s pravom traži i tu kršćansku solidarnost. Propast Hrvatske, ako bi je, ne daj Bože, Turci osvojili, imat će vrlo teške posljedice za sve

44 V. Gligo, Govori protiv Turaka, 349–357., Vj. Klaić, Povijest, IV, 360–360.

europske narode. Dok se Hrvatska brani, ona je štit i predziđe europske sigurnosti; ako to predziđe padne cijela će Europa biti ugrožena i napadnuta. Bernardin u Nürnbergu i Krsto u Rimu traže pomoć odmah. Pomoć je Hrvatskoj potrebna bez odgađanja, jer svako odgađanje može donijeti samo još teže prilike i gubitak onih mjesta u Hrvatskoj koja bi uz pravu pomoć i solidarnost mogla i dalje braniti Europu.

Bernardin izravno objašnjava još jednu povijesnu činjenicu. Naime, moglo bi biti tu malo i obiteljske samohvale, kada kaže da je hrvatsko plemstvo upravo njemu povjerilo ovo veliko poslanstvo, koje je on izvršio u Veneciji, u Nürnbergu i sada ga obavlja u Rimu, kao »najstariji, najmoćniji i kod europskih vladara najpoznatiji i najslavniji«. Sigurno je da je tih godina, u hrvatskoj politici i u protuturskoj obrani Hrvatske, Bernardin to i bio.

Slabi uspjeh posljednje Bernardinove velike diplomatske borbe za Hrvatsku vodio je Hrvatsku, ali i Ugarsku, prema katastrofi koja će se uskoro odigrati na Mohačkom polju 1526. godine. Mjeseca rujna Ferdinandov kapetan grof Nikola Salm javlja da se Turci opet okupljaju oko Knina i Skradina i da će sigurno preko zemalja Bernardina Frankopana udariti na Kras i na Kranjsku, a da on o tome čak nije bio niti upozoren na vrijeme.⁴⁵ I ovo pismo grofa N. Salma upozorava da je Hrvatska posve zanemarena od njezinoga kralja, pa se i zato sve više okreće nadvojvodi Ferdinandu. On, pak, tu nadu i kakvu takvu pomoć i obećaje i daje hrvatskomu plemstvu. Bernardin se opet našao u sličnim okolnostima kao nekoć, pred tri desetljeća, između nemoći i nemara vlastitoga vladara i nade u pomoć habsburških careva i vojvoda.

Te su godine, 1521. — 1527., bile možda i najteže u povijesti hrvatske borbe za opstanak zemlje. To su godine protuturskih velikih govora »za Hrvatsku«, godine stalnoga gubitka zemlje i utvrđenih mjesta, godine najvećega iseljavanja hrvatskoga stanovništva preko granica, preko mora ili u sjevernom i zapadnom pravcu, u zapadnu Ugarsku i Kranjsku. Tih godina, 1523.—1524., kao da je i sam Bernardin počeo uzmicati sa svojih južnih obrambenih međa. Sagradio je svoj novi kaštel u Ogulinu i preselio se u taj svoj novi utvrđeni dvor, ali je ipak ostao vrlo blizu svojem Modrušu i još neosvojenim zemljama s južne i sjeverne strane kapelskoga gorja. Njegov sin Krsto i dalje je u službi europskih vladara, ali je sve više prisutan i u neposrednom pomaganju obrane koju u južnim krajevima Hrvatske predvodi njegov otac Bernardin.

45 MHH, 31, 196.

Godine 1524., 23. srpnja, Krsto piše iz Budima prijatelju Antunu Dandolo u Veneciju (taj A. Dandolo bio je upravitelj zatvora u Torreselli dok je tu bio u sužanjstvu Krsto!?) u kojem mu javlja kako turske čete neprestance upadaju u zemlje njegova oca Bernardina sve od Skrada na Korani do Dubovca na Kupi. Zbog velike nesigurnosti, jer nema dovoljno snaga da bi branio Modruš, Bernardin je napustio svoj rodni i matični grad Modruš i preselio se u Ogulin. Nekoliko dana poslije Krsto je i na Modrušu pa u Ogulinu. Dana 23. srpnja poslao je iz Ogulina po glasniku hitno pismo Bernardinu Ričanu o novom pokretu turske vojske za koju se još ne zna kamo će krenuti, a onda je istoga dana sam otišao na Vinicu preko Kupe do kapetana B Ričana. Samo tri dana poslije toga, 26. srpnja, Krsto se javlja pismom iz Tršca na Korani, dakle, njegova su kretanja nesvakidašnje brza i očito su sva usmjerena obrani frankopanskih utvrda i posjeda o kojima sam Bernardin više nije mogao dovoljno brinuti.⁴⁶

Godina 1525. godina je novih velikih turskih provala na prostor između Bihaća i Senja, ali i preko vinodolskih kaštela Bernardina Frankopana sve do okolice Bakra. Bernardin i dalje uspijeva održavati obranu svojih utvrđenih gradova, ali nema vojnih mogućnosti zaustaviti turske pljačke na otvorenom polju. I dok se Bernardin bori na južnim granicama Hrvatske, njegov sin Krsto te je godine izveo još jedan veliki ratni podvig. Mjeseca lipnja uspio se probiti na čelu kraljevske vojske, uz mnogo usputnih okršaja i pobjeda nad turskim zasjedama, do posve opkoljenoga grada Jajca. Grad bi sigurno bio pao u turske ruke da ga Krsto nije oslobodio od turske opsade i opskrbio ga zalihama hrane i obrambenim materijalom. Nakon toga slavnoga podviga početkom mjeseca kolovoza, Krsto je u Budimu, odakle šalje papi Klementu VII. dar s toga ratnoga pohoda i molbu »da zaštiti i njega i njegova oca od svih koji ih hoće tlačiti«. Krsto je, naime, slavodobitno došao u Budim i s pravom se nadao da će mu kralj iskazati zahvalnost i dati nagradu za učinjeno herojstvo. Međutim, tu je našao kraljevsku nezahvalnost i zavist dijela ugarskoga plemstva. Umjesto nagrade doživio je uvrede, a onda ih je i sam podijelio drugima i potpuno se razočaran vratio u Hrvatsku. Od toga se vremena i Krsto, kao i veći dio hrvatskoga plemstva, još više udaljio od kraljevskoga dvora u Budimu i sve više se okreće zaštiti cara Karla i nadvojvode Ferdinanda. U takvim je okolnostima prošla ta teška 1525. godina.

Početkom iduće godine sultan Sulejman sprema veliku vojsku koja je do ljeta stigla preko Srbije do Dunava i Drave. Osijek joj se predao 14. kolovoza, i tu, preko osječkog mosta turska vojska prelazi Dravu. Ugarsko se plemstvo okupljalo na

46 MHH, 31, 390–395. Zanimljivo, tih dana, uz Krstine vijesti s turske granice; Bernardinu Ričanu se javlja i Bernardin Frankopna pismom, pisanim 23. srpnja 1524. i to iz Ogulina, ne više iz Modruša.

obranu, jer je bilo neminovno očekivati odlučujućí bojni sukob. Na čelo sakupljenih vojnih snaga stavio se sam mladi i neiskusni kralj Ludovik. U zakašnjelim pripremama i slabom organizacijskom redu, u kraljev tabor stiglo je malo Hrvata. Trebalo je misliti i na obranu Hrvatske. Krsto Frankopan, kao iskusan i dokazani ratnik, nakon budimske uvrede i zanemarivanja otišao je u Njemačku i tu je 1. kolovoza u Speyeru sklopio novi ugovor kojim je stupio u službu nadvojvode Ferdinanda. Nakon poziva kralja da se pridruži njegovoj obrambenoj vojsci, vratio se u Hrvatsku. Stigao je do Zagrebu gdje je zajedno s banom Ivanom Karlovićem spremao i opremao hrvatske čete da bi što prije stigao u kraljev tabor. Kralj je primio Krstinu poruku da izbjegava započeti odlučnu bitku dok u tabor ne stigne on i drugi Hrvati. No Ugarsko plemstvo nije htjelo čekati Hrvate. U Ratnom vijeću sazvanom 26. kolovoza odlučeno je da se boj s Turcima zametne 29.

kolovoza. To se i dogodilo i ugarska je vojska bila u tom boju posve potučena, a kralj je na bijegu iz bitke poginuo. Turci su bez ikakvoga otpora ušli u Peštu i kraljevski dvor u Budimu. Ugarsko Kraljevstvo izgubilo je sudbonosnu bitku, kralja, pola svojega teritorija i svoju prijestolnicu. Silna uništavanja i pljačku vršila je ta pobjedonosna turska vojska u svojem povratku od Budima do Beograda. Krsto je još 5. rujna u Zagrebu, i tu je doznao prve vijesti o porazu na Mohačkom polju. Javlja to u pismu senjskomu biskupu Franji Jožefiću. Nije još znao da je kralj poginuo pa se tomu raduje, sebe opravdava što nije mogao prije stići na Mohač, a kudi nerazboritost Mađara i izražava osudu njihove oholosti. Otvoreno je to izrekao ovako: »gdo bi mogal pod njima ostati« da su pobijedili, a da je i prispio u boj, u tom bi neredu i nerazboru on bio »najprvi, ki bi moral ubijen biti«. ⁴⁷

8. Turski car, sultan Sulejman II.
(Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

47 Vj. Klaić, Povijest, IV, 428

Nakon mohačkoga poraza i pogibije kralja koji niti je sam imao mnogo vlasti u svojem kraljevstvu niti je ostavio zakonitogA nasljednika, počinje novo teško doba i za Mađarsku i za Hrvatsku. Počinju borbe za kraljevsku krunu i vlast, a kandidata za to nasljedstvo bilo je više. Dok je Krsto Frankopan bio svih tih mjeseci na europskoj pozornici događanja vrlo aktivan, Bernardina tu nema. On je ostao u Hrvatskoj, sukladno svojim godinama i svojemu dugoljetnomu iskustvu. Bernardin ne sudjeluje u ratu između kandidata za kraljevsku vlast u Ugarsko–Hrvatskom Kraljevstvu a ne će ga biti niti na najvažnijem događaju Hrvatske novovjekovne povijesti, u frankopanskom Cetinu, u zboru hrvatskoga plemstva, koje je za kralja biralo habsburškoga nadvojvodu Ferdinanda I. On je sve te događaje pratio iz svojega Modruša ili novoga svojega dvora u Ogulinu. U svim tim događajima, jednu od najaktivnijih uloga imao je njegov sin Krsto, sve do dana njegove tragične pogibije kod Varaždina.

Tragična smrt Krste i posljednje bitke Bernardina Frankopana

U slijedu događaja nakon tragičnoga poraza na Mohačkim polju, Bernardin Frankopan nije više mnogo sudjelovao. Na neki ga je način u tome zamijenio mnogo mlađi i aktivniji sin Krsto Frankopan. Budući da je Kraljevstvo ostalo bez kralja, a za ugarsko–hrvatsku krunu bilo je više pretendenata, započela je politička borba, a onda i vojni obračuni. Bernardin ostaje na svojim posjedima u Hrvatskoj, a Krsto se uključuje u te sukobe, tražeći u tom i svoj vlastiti interes. U kratkom je vremenu više puta promijenio stranu kojoj je davao podršku i za koju je radio. Uoči mohačkoga poraza surađivao je s nadvojvodom Ferdinandom. Ferdinand ga je mjeseca studenoga imenovao u svoje tročlano poslanstvo koje je trebalo u Hrvatskoj raditi i sprovesti njegovo pravo na nasljedstvo u Hrvatskoj.⁴⁸ Tu počasnu i veliku obvezu Krsto ipak nije prihvatio. Ferdinandovo poslanstvo na Cetinu činili su Pavao Oberstain, Nikola Jurišić, Ivan Kacianer i Ivan Puhler. Krste, kao niti Bernardina, na Cetinu nema. On je napustio Ferdinandov tabor i okrenuo se prema Ivanu Zapolji. Za njega je ratovao i organizirao je izborni

48 F.Šišić, *Hrvatski saborski spisi*, I, Zagreb, 1912., 3–6. Još 15. rujna 1526. nadvojvoda Ferdinand svojim posebnim izaslanicima, Nikoli Jurišiću, Ivan Pichleru i Krsti Frankopanu, vrlo poseban i veliki zadatak, da što prije sazovu Sabor hrvatskog plemstva (»... auch ainer ganczen besamblung des khunigreich Crabaten...«) na kojem bi bila prihvaćena njegova kandidatura za hrvatskoga kralja. F.Šišić, *HSS*, I., 9.

9. Grobnik, kaštel i ž. crkva, pogled iz zraka (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

sabor u Dubravi.⁴⁹ Očito je nadvojvoda I. Zapolja pridobio Krstu većim obećanjima i konkretnijim odlukama, podjelom visokih položaja i službi, pa i obećanjem da će mu vratiti stare posjede Frankopana, poglavito grad Senj. Takva obećanja Krsto od Ferdinanda nije dobio i vjerojatno je to bio razlog njegova konačnoga pristanka uz nadvojvodu I. Zapolju. Bernardin je, čini se, u toj stvari slijedio odluku Krste. Poznat je otvoreni Bernardinov neprijateljski odnos prema izboru Ferdinanda na Cetinu. Na tom ga saboru nije bilo, dapače, pokušao je

49 F.Šišić, HSS, I, 49, 50–53

10. Drivenik, kaštel Bernardina Frakopana i župna crkva (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

uhvatiti njegove poslanike koji su trebali na Cetin doći do 21. prosinca i tu još prije Božića izabrati Ferdinanda za hrvatskoga kralja. Zbog teških zimskih puteva i straža koja je na tim putevima postavio Bernardin, njegovi su poslanici stigli na Cetin nekim drugim putevima tek poslije Božića pa je Cetinski sabor zakasnio, a zato su se izbor i proglašenje Ferdinanda hrvatskim kraljem dogodili baš na sam prvi dan 1527. godine. Ferdinandovi poslanici javljaju se na povratku pismom iz Metlike i opisuju da su jedva izbjegli zasjede koje su im na putevima preko svojih posjeda od Modruša do Ozlja postavili Bernardin i Krsto.⁵⁰

Dakako, te nutarnje smutnje i sukobe, kao i uvijek, koriste Turci. Već je u veljači Bernardin pisao Krstinom kapetanu u Novome u Istri da su turski konjanici preko Like prodrli pljačkajući zemlje njegovih posjeda sve do Kupe.⁵¹ Idućih se mjeseci nastavljaju ratni sukobi pristaša jednoga i drugoga izabranoga kralja. U jednom je sukobu mjeseca srpnja, s vojskom Ludovika Pekrija, Krsto bio i ranjen. Mjeseca rujna Krsto skuplja vojsku za odlučan sukob s vojskom kralja Ferdinanda. Kada se pripremao da bi sa sakupljenom vojskom kod Varaždina krenuo u Mađarsku, odlučio je ipak prije toga, ako se bude moglo, zauzeti Varaždin. Ali trebalo je zauzeti gradske utvrde. I dok je nadzirao kopanje graba i postavljanje bojnih sprava za napad, iznenada s bedema utvrde opale dvije lumbarde. Jedna kugla slučajno pogodi Krstu točno u trbuh. Ta je ozljeda bila smrtonosna. Očevidac točno opisuje

50 F.Šišić, HSS, I, 65–67.

51 Vj. Klaić, Povijest, V, 93–95.

11. Stari grad Ozalj, grad Frankopana i Zrinskih knezova (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

posljednje sate Krstina života, poslije čega ga odvezoše u Modruš gdje ga pokopaše u frankopanskoj grobnici.⁵²

Krstina tragična smrt za staroga Bernardina Frankopana bio je posljednji udarac sudbine koji je morao podnijeti u svojem dugom življenju. Krsto je, čini se, bio posljednji njegov živući sin. Njegove su se kćeri već odavna poudavale i ne znamo je li koja bila još živa tih godina. Već dosta dugo se ne spominju niti sinovi

52 Vj. Klaić, Povijst, V, 101–102.

Ferdinand i Matija. Bernardin je ostao sam da bi, za ono doba u vrlo visokoj starosti, branio sudbinu svojega nasljedstva.

Nakon Krstine smrti, stranka pristalica Ferdinandovih toliko je ojačala da Ivan Zapolja nije više mogao očekivati pobjedu. Ferdinand je postao kraljem i s njim na ugarsko–hrvatsko prijestolje dolaze vladari njemačkih Habsburga koji to ostaju do 1018. godine. Na kraju je i Bernardin morao prihvatiti zlu silu svoje sudbine i Ferdinanda kao kralja. Već mjeseca studenoga, 1527. piše Bernardin kralju Ferdinandu, »neka zna vaše carsko Veličanstvo.... ispričavam se Vašoj Visosti.... nikada nisam radio nešto s Venecijom protiv Vas, niti ću to činiti...« Bernardin moli sada kralja Ferdinanda da bi i mu potvrdio posjede Postojne i Novoga u Istri kao nasljedstvo njegova sina Krste. Na kraju dolazi vrhunac Bernardinova poniženja, ali pokazalo se, i velike Bernardinove mudrosti, kada je, prihvaćajući Ferdinandovu pobjedu, molio i postigao da Ferdinand prihvati i postane mu zaštitnikom njegove posljednje ljudske i diplomatske pobjede.

»Konačno zaklinjem vaše Veličanstvo i molim vas kao svojega naravnoga i najmilostivijega gospodara za (moju posljednju volju) moju oporuku kojom mislim da će biti dovršen moj život, molim da bi se Veličanstvo Vaše udostojalo mi potvrditi tu moju oporuku.« Bernardin vidi da je na kraju puta svojega dugoga života. Našao se tu sada sam i ostavljen od svih pa i svoje brojne djece. Zna da ima mnogo raznih neprijatelja, a neki već jedva čekaju da nakon njegove smrti razgrabe njegove posjede i gradove. Bernardin je to čuvao i stvarao cijeli život. Sada bi to, bar na neki način, htio sačuvati i odredio je da njegovu baštinu naslijedi najbliži mu od muškoga roda, unuk Stjepan, sin njegova sina Ferdinanda, sada još malodoban dječak, a poslije poznat kao Stjepan Ozaljski. Spominje i Stjepanovu sestru, svoju unuku Katarinu, koja se poslije udala za kneza Nikolu Zrinskoga. Bernardin moli kralja da potvrdi tu njegovu želju i odluku, dapače, i više od toga; moli kralja Ferdinanda da on osobno bude skrbnik i čuvar svih njegovih posjeda i da ih čuva, a poslije preda u posjed njegovim unucima. Bernardin tu molbu dalje opravdava i vrlo diplomatskim razlozima, naime i zato što ne bi želio da »ovo moje gospodstvo dođe u ruke kakvoga Vašega neprijatelja za što postoji velika opasnost, ako bi ono ostalo bez nasljednika...« Ako bi pak se dogodilo da i njegovi unuci umru, tada Bernardin moli kralja da bi njegove posjede štitio već i sada dok je on još živ, te da bi imenovao Nikolu Jurišića, čovjeka njegova, ali i Bernardinova povjerenja, zastupnikom i pomoćnikom mu, jer »vjerujte mi V. M. da sam već jako pritisnut svojom starošću.« I na samom kraju toga dugoga pisma Bernardin ima još jednu molbu. Moli kralja da mu pošalje nekakvu pomoć da bi i dalje mogao nekako braniti svoje posjede i gradove, »jer neka zna V. M da su oni zaštitom i vaše Koruške«. Dakle, Bernardin i nakon

tako velikih molbi i dalekosežnih odluka, dodaje onu, već stotinu puta ponovljenu, traži pomoć i misli na obranu svoje baštine.⁵³

Kralj Ferdinand je tu molbu Bernardinovu, očito iz ozbiljnih i objektivnih razloga, ali i iz poštovanja prema velikomu njegovu djelu u polustoljetnoj obrani Hrvatske, prihvatio i skoro u svemu održao svoje obećanje. Imenovao je N. Jurišića zaštitnikom i skrbnikom Bernardinovih posjeda i njegovih unuka; ali nije Bernardinu dao Krstine posjede u Istri, Postojnu, Novigrad i neke zemlje oko Pazina, već ih je dao na uživanje Jurišiću. Bernardin se ipak nije niti toga odrekao bez borbe. Krsto je te gradove i zemlje dobio na dar još od cara Maksimilijana za njegove ratne službe u Istri i Furlaniji. Nije uspio dobiti Krstino nasljedstvo, ali je uspio ishoditi bar neku odštetu i to za ratnu opremu, provijant, namještaj i drugo što je Krsto ulagao u obranu i održavanje tih gradova i to prema procjeni vrijednosti uloženi novaca u ta dobra. Krajem mjeseca studenoga Nikola Jurišić preuzeo je u posjed nasljedstvo Krstinih posjeda u Istri, pa je tu posljednju bitku Bernardin na neki način izgubio.⁵⁴

Grabež za Bernardinovima nasljedstvom

Godine 1528. godine Bernardin proživljava svoje posljednje dane, najvjerojatnije u svojem dvoru u Ogulinu. Mjeseca rujna te godine piše ban Ivan Karlović kapetanu Nikoli Thurnu da su Turci pljačkali po posjedima Bernardina Frankopana, a on ih u tome nije mogao spriječiti.⁵⁵ Iduće godine već 23. travnja, kralj Ferdinand javlja Hrvatskomu saboru i drugim članovima frankopanskoga roda da je dao zaposjesti posjede i gradove Bernardina Frankopana samo zato da bi ih prema njegovoj oporuci čuvao za malodobne nasljednike kako je to Bernardin odredio. Bernardin je, dakle, mjeseca travnja 1529. godine već pokojni, a kralj Ferdinand je, prema Bernardinovoju oporuci koju je sam potvrdio i po kojoj se prihvatio skrbništva nad njegovim posjedima, već poduzeo neke mjere zaštite i skrbništva. Očito je u Bernardinove grdove i kaštele postavio neke svoje ljude. Opravdava to time da se ne bi

53 »Item maiestati vestre suppilico tanquam domino meo naturali ac gratiosissimo pro testamento meo, quod cogito vita mea perficere, ut maiestas vestra digneretur mihi predictum testamentum confirmare.« MHH, 38, 391–392.

54 Dr. Aleksa Ivić, K odnošajima grofa Bernardina Frankopana i kralja Ferdinanda, Vjesnik kr.hrv.–slav.–dalm. Zem. Arkiva, g. XII, sv. 1–2, Zgb, 1910. s. 1–15. Tu je sabrano i objavljeno 11 izvornih isprava koje osvijetljavaju posljednju godinu djelovanja i života Bernardina Frankopana, od kraja 1527. do lipnja 1528. godine.

55 Emilij Laszowski, HS.,I, 115.

12. Novigrad na Dobri, kaštel Bernardina Frankopana (Snimio i obradio: Zvonimir Gerber)

dogodilo da Mlečani iskoriste Brenardinoviu smrt, pa da ugrabe što od njegovih posjeda, posebno u Vinodolu, »kao što to i čine kad god mogu«... . Čini to i kao zakoniti kralj, ali i kao vrhovni zaštitnik i čuvar po snazi testamenta kojim mu je knez Bernardin to povjerio....« Dakle ne čini to u svoje ime ili za svoju privatnu korist, nego »zbog dobrobiti i u korist malodobnih nasljednika«.⁵⁶

Međutim, pojavio se opasniji neprijatelj za Bernardinovo nasljedstvo, od uvijek grabežljivih Mlečana, žena njegova pokojnoga sina Ferdinanda, koji je umro 1524. godine, Marija Brankovićeva, dakle majka unuka Stjepana i Katarine. Zbog toga kralj, u prihvaćenoj obvezi zaštitnika Bernardinove oporuke, izdaje poseban naputak banu Ivanu Karloviću, kapetanu Nikoli Thurnu i Ivanu Puchleru kako trebaju riješiti taj spor s udovicom Marijom. Ona je u početku prihvatila kraljevo rješenje »i vratila se u Srbiju svojim prijateljima i rođacima«, a onda se predomislila pa

56 »...qua potissimum causa moti ac uti rex Hungariae legitimus et supremus tutor et curator, quinetiam in vim testamenti a dicto quondam Bernardini conditi quo se suaque nostre umbre et protectioni iure optimo comissit, que nominata castra et bona acceptavimus at non eo nomine, ut illa in nostram utilitatem priuatam attraheremus, sed potius pro beneficio et commodo pupilli, ut illa pro ipso salua et integra conservaremus....« E.laszowski, HS. I. 154.

»iako u oporuci Bernardina Frankopana uopće nije bila spomenuta, počinje silom posvajati njegova dobra; tako je i mnoge kaštelane u njegovim gradovima koje smo mi postavili smijenila i istjerala a te je gradove zauzela, dapače je dragocjenosti neke, koje je za života Bernardin sabrao u svojim trezorima, kao novac, zlatni nakit, zlatno i srebrno posuđe kojim se Bernardin služio i za koje je Bernardin još za svojega života izričito odredio, da se bez njegova znanja ne diraju te je to tako i nama povjerio na čuvanje, ona je sada sve to silom pokupila i tim samovoljno gospodari a nije smjela to otpečatiti, otvoriti i razgrabiti, dapače sada pokušava sve to nekako opravdati da će se ona udati za Vuka Frankopana Brinjskoga i eto sada sebe proglašava nasljednicom svega toga bogatstva a na štetu malodobne djece, zakonitih nasljednika kojima je sve to Bernardin namijenio i ostavio.« Zato kralj vrlo strogo zapovijeda da on, kao vrhovni skrbnik i to po snazi Bernardinova testamenta, vrlo strogo zahtijeva od spomenutih povjerenika da sva dobra nepokretna i pokretna koja pripadaju Bernardinovima unucima, zakonitim nasljednicima, a koja su na ovaj način nezakonito oteta, da sve to prikupe i vrate natrag i da »to zajedno s popisanim inventarom o tome točno načinjenim imaju njemu osobno dostaviti.« Jednako naređuje da sve kaštelane Bernardinovih gradova koji su tu bili ranije ili ih je on tu postavio, »da ih imaju vratiti natrag u tu službu i na ta mjesta, a oni da se imaju zakleti mu na vjernu i obveznu službu.«; dakle da se na taj način svi utvrđeni Bernardinovi gradovi vrate natrag pod njegov nadzor i njegovu vlast.

Zanimljiva je dakle ta povijesna priča, kako je Marija, udovica pokojnoga kneza Ferdinanda, pokušala silom posvojiti i upravljati Bernardinovima nasljedstvom koje je on namijenio svojim unucima. Pokazalo se tako da je Bernardin svojom oporukom i mudrim izborom njezinoga provoditelja, kralja Ferdinanda, učinio najbolje što je mogao da njegovo nasljedstvo ne bude razgrabljeno i rasuto na sve strane. Bernardin je sigurno predviđao takve mogućnosti, a samo je iz diplomatskih razloga u oporuci spomenuo mogućnost mletačkoga grabeža i otimačinu kraljevih neprijatelja. Bilo bi itekako zanimljivo znati tko je udovici Mariji u pokušaju otimanja Bernardinova nasljedstva pomagao. Možda sam Vuk Frankopan Brinjski, ili njezini neki rođaci iz Srbije. Izvornih podataka za potpuno tumačenje tih događaja nemamo (kao što bi bilo vrlo zanimljivo pronaći možda i taj popis otetih Bernardinovih dragocjenosti ako su po kraljevoj zapovijedi zaista uspjeli ih popisati njegovi povjerenici!!). Na kraju ovoga saznanja možemo ipak zaključiti, da je, zahvaljujući kralju Ferdinandu, najveći dio Bernardinova svjetovnoga nasljedstva došao u posjed njegova unuka Stjepana, a onda preko njega i njegove sestre Katarine, koja se

kasnije udala za Nikolu Zrinskoga (sigetskoga junaka), to nasljedstvo dolazi u posjed knezova Zrinskih.⁵⁷

Još je jedna usputna potvrda tih opasnih namjera Marije Brankovićeve. Na nju se zbog sličnih razloga potužio i plemić Grgur Štefković, muž Bernardinove kćeri Veronike. Njega je najprije, zbog nekih nesporazuma, po Bernardinovoj naredbi zatvorio Nikola Rauber, a onda je poslije Bernardinove smrti, ta ista Marija, žena pokojnoga kneza Ferdinanda, okupirala njegove posjede. Grgur moli kralja da mu se vrati Dubovac ili da mu se isplati šteta za oteti posjed i grad. Dubovac, kao i neke druge zemlje, Grgur Štefković dobio je kao miraz žene Veronike, (ili je Dubovac možda samo uzeo u najam). To bi jednako moglo značiti i to da je te 1529. godine i njegova žena Veronika, također Bernardinova kći, već bila pokojna, pa je onda Marija Brankovićeva i taj Bernardinov kaštel silom okupirala.⁵⁸

Sličan pokušaj uzurpacije Bernardinova nasljedstva pojavio se za njegov grad i luku Bakar. Još 1530. godine Jakob Jakobini, kao odvjetnik, tražio je od kralja Ferdinanda da grad Bakar vrati Stjepanu i Tomi Dionisisu, jer im je taj grad već davno bio dao kralj Matija Korvin, ali da im ga Frankopani nikada nisu htjeli predati u posjed.⁵⁹ Na kraju je i Hrvatski sabor stao u obranu Bernardinova nasljedstva i njegove oporuke, vjerojatno reagirajući na taj pokušaj otuđivanja grada Bakra. Sabor je iste 1530. godine dostavio kralju predstavku svojega mišljenja, naime, da Bernardinov Vinodol mora čuvati i predati kao nasljedstvo Bernardinovu unuku Stjepanu i da ništa od toga ne može dati nekim strancima. Sabor se zauzima za sudbinu Vinodola i zato što je te godine napao Vinodol i Nikola Rauber, kapetan u Trstu, koji je smijenio silom arcipopa Đuru Katića (u Bribiru), a kralj onda naređuje da se Đ. Katića mora vratiti natrag na njegov položaj i u njegovu službu.⁶⁰

Konačno, još jedna vijest iz Bernardinova života, zapisana nešto više od godine nakon njegove smrti. Bilježi je 5. lipnja 1530. biskup kninski Andrija Tuškanić, u pismu upućenom kapetanu Ivanu Katzianeru o turskim pripremama za utvrđivanje svoje obrane u Udbini i Mrsinju. On naime pripovijeda da zagrebački biskup Šimun

57 E. Laszowski, HS. I, 198–199. Zanimljivo je da je istoga dana, drugom kraljevskom ispravom, kralj Ferdinand dao grad Grobnik s posjedom na upravu i korištenje Gašparu Waldensteinu; grad koji je kao dio Bernardinova nasljedstva trebao dobiti unuk mu Stjepan. Ipak kralj u toj ispravi naglašava da Grobnik mora čuvati o svojem trošku, da ga ne može otuđiti, te da će ga po njegovoj naredbi, kada dođe vrijeme, vratiti, s potpunim inventarom i svim ljudima. Tako je tim putem i Grobnik došao u posjed Bernardinova unuka, Stjepana Frankopana, a poslije i u posjed knezova Zrinskih. E. Laszowski, HS.I, 201.

58 E. Laszowski, HS. I. 223–224

59 E. Laszowski, HS. I, 311

60 E. Laszowski, HS. I, 277, 289–290

Erdody utvrđuje svoje gradove, a onda usputno govori da »Ibrahin vojvoda u Udbini uređuje svoje dvore jer se tu kani nastaniti, a kastrum Mrsinj namjerava utvrditi i preurediti, a jednako tvrdi i druge tamošnje utvrde i u njih stavlja vojne posade te će onda moći iz njih napadati druge utvrde toga Kraljevstva ... I evo sada je zbog toga poslao (biskup Š. Erdody) dva svoja poslanika bosanskom paši i turskome caru, mislim naime, sina nezakonitoga ili bastarda kneza nekoć Bernardina Frankopana i drugoga, Mihaela Makašića ...«. Ovo pismo posve otvoreno tvrdi da je Bernardin imao i jednoga nezakonitoga sina, kojemu ne spominje ime, a kojega je Bernardin vjerojatno dao na odgoj zagrebačkom biskupu. Sada ga biskup kao obrazovanog čovjeka šalje po nekom diplomatskom poslu, na neke pregovore, kao svojega poslanika bosanskom paši.⁶¹

Na kraju pregleda životnoga puta i djela Bernardina Frankopana posebno ćemo se osvrnuti na jedan osobit rezultat njegova rada; djela koje je ostalo sačuvano trajno u prostoru njegovih nekadašnjih feudalnih prostora i sve do današnjih dana u krajobrazu tih hrvatskih krajeva. To je veliko, a premalo poznato graditeljsko djelo Bernardina Frankopana koje je on stvarao u vremenu od skoro pola stoljeća, a sigurno vrlo intenzivno u zadnjem desetljeću petnaestoga i u prva dva desetljeća šesnaestoga stoljeća. Bernardin je gradio i morao je graditi najprije utvrde da bi u njima mogao braniti svoju zemlju i ljude od protuturskih pljački i osvajanja, ratne sile koja je nadirala s Istoka, ali i protiv trajnih mletačkih nastojanja da mu otmu njegove posjede i gradove u Vinodolu, od Grobnika i Trsata do Senja. Bernardin je gradio zbog životnih potreba, ali i zbog prestiža. Podizao je kule i zidine, ali i moderne renesansne dvore i palače. Gradio je, dakako, i mnoge sakralne građevine, ali na njima se u ovom radu ne ćemo zaustavljati.

Bernardinova graditeljska djelatnost kao poseban način njegove borbe protiv turskih osvajanja

Bernardin Frankopan je od svoje mladosti imao mogućnosti i prilika shvatiti da je obrana od neprijatelja, koji uništavaju zemlju i ljude, osvajaju naselja i utvrđene gradove, neprijatelja koji nastupa s većom silom i snagom nego li je imaju branitelji moguća samo ako u toj samoobrani bude iskorištena i skrivena snaga zemlje,

61 »Nunc iterum duos nuncios ad bassam et imperatorem Thurcarum mittit, puta filium illegitimum sew bastardum comitis condam Bernardini et alterum Mathiam Machkasych pro impetrando subsidio«. HS. I, 340–341.

priroda obrambenog položaja, snaga i čvrstoća podignutih zapreka, obrambenih zidova i kula, dakle, ne samo aktivna snaga branitelja već i snaga pasivne otpornosti prirode i ljudskom rukom na njoj nadograđene obrambene zaštite. Bernardin je to uvjerio u svojim ranim okršajima s Turcima, a najveću je pouku dobio u velikom vojnom porazu, u otvorenoj bitci s Turcima na Krbavskom polju. Tu se potvrdilo da smjelost i hrabrosti branitelja nisu bile dovoljne za pobjedu.

Bernardin je, najprije uz svojega oca Stjepana, a poslije sam ili sa svojim sinovima Krstom, Ferdinandom i Matijom, u cijelom svojem životnom vijeku morao braniti svoje posjede i utvrđene gradove. Nije to uvijek i do kraja uspijevaao. Jednako je velike probleme imao zbog sukoba interesa kraljevske vlasti i grabežljive igre Mlečana, zbog čega su knezovi Krčki Frankopani izgubili svoj izvorni posjed, otok Krk. U vrlo sličnim okolnostima i zbog skoro istih razloga kralj Matija oteo im je grad Senj. Zbog pokušaja stvaranja neke nove, središnje, korvinovske obrambene strategije, Frankopani su u sukobu s kraljevskom vlašću izgubili neke gradove i utvrde u Vinodolu, neke privremeno a neke trajno (Brinje, Trsat). Ledenice su trajno izgubili zbog povezivanja obrambenih planova vezanih uz utvrđeni Senj, kada je je konačno bila u 16. st. stvorena nova krajiška obrambena granica. Zbog svega toga Bernardin utvrđuje i dograđuje, ali i gradi iz temelja, tamo gdje su to određivali, ponajviše, novi sigurnosni i obrambeni razlozi. U taj je posao Bernardin ulagao veliki trud i veliki dio svojih prihoda. U vrijednost njegovih obrambeno–strateških utvrda, novovjekih kaštela, u prvom redu, ugrađene su sve njegove sjevernoitalske i korvinovske veze i njegov veliki novac. Za to svjedoči već sam izbor i tipologija njegovih gradnji kao i kvaliteta rada i izvedbe, bez obzira na godine koje nisu pogodovala nikakvim građevinskim podvizima.

Velika raznolikost geografske slike prostora i različitost strateških položaja obzirom na stvaranje što zatvorenijih sigurnosnih obrambenih granica bila je razvučenost Bernardinovih posjeda od Ozlja i Dubovca na Kupi pa do Grobnika i Novoga u Vinodolu. A sve je trebalo jednako braniti, jer su turski prodori i pljačke ugrožavale jednako i frankopansko Pokuplje i Vinodol i posjede s južne i sa sjeverne strane Kapele. Gledajući krajnji rezultat te velike i trajne borbe možemo s pravom utvrditi da je Bernardin bio i na tom području vrlo uspješan. On je uspio sačuvati najveći dio frankopanske baštine koju je stekao od svojega oca Stjepana, uspio ju je i proširiti i branio ju je skoro uspješnije od vanjskih neprijatelja, osmanlijskih osvajača, nego li od njegovih kršćanskih saveznika, od imperijalističke vlasti njegova kralja ili političke gramzljivosti Republike Sv. Marka.

U stvaranju jedinstvene obrambene koncepcije većih geografskih prostora, zatvorenih već samom prirodom položaja, Bernardin je počeo bar dva desetljeća

ranije od početaka izgradnje granične obrambene strategije koju počinju izgrađivati tek vojni stratezi i inženjeri, najprije nadvojvode a zatim kralja Ferdinanda Habsburgovca. Bernardin, kao da je počeo ranije primjenjivati ideje i znanja koja je su sa sjevernoitalskog prostora prenijeli na kraljevski dvor Matije Korvina sjevernoitalski renesansni graditelji. Bernardin je to mogao preko svojih neposrednih rodbinskih veza sa tim renesansnim građevinskim rješenjima.⁶² Dakako, Bernardinovi su graditelji, gradeći na njegovim posjedima jednako bili vezani uz već postojeću tradiciju, uz posve specifične obrambene potrebe kao i mogućnosti investitora. No građevni oblici i njihova kvaliteta, kako na posve novim građevinama tako i u manjim intervencijama na već postojećim objektima, govore da je Bernardin imao ljude koji su poznavali već ono doba ranorenesansna graditeljska dostignuća sjevernoitalskih gradova i krajeva.

Nažalost, o tom velikom Bernardinovom djelatnom području imamo vrlo malo vijesti. To je još uvijek više vrijeme srednjovjekovne samozatajnosti, nego li renesanse individualne identifikacije i prepoznatljivosti. O tome gdje gradi kakav zid ili kulu možda je tek usputno nešto rečeno, kada neko pismo ili izvješće govori nešto o nekom ratnom podvigu ili rezultatu. Primjerice, u nabranjanju posjeda i gradova koje 1449. godine dijele na Modrušu sinovi kneza Nikole spomenut je, uz Ozalj i Grižane, kastrum Ribnik. Ipak, analizom arhitektonske strukture i oblika tih utvrđenih gradova, očito je da u njihovim zidovima, kulama i stambenim prostorima ima ranijih i kasnijih građevnih elemenata. Ribnik je već tada bio podignut do neke graditeljske dovršenosti, ali ne do kraja završen, a takvim je, izgleda, uglavnom i ostao. Položajem i oblikom, pa i grbom knezova Krčkih, nad glavnim ulazom, Ribnik više sliči kasnosrednjovjekovnom utvrđenom nizinskom gradu, čiju je gradnju započeo vjerojatno već Bernardinov otac Stjepan, a možda je njegova izgradnja trajala još i u Bernardinovo vrijeme. Novigrad na Dobri izgrađen je nešto kasnije i očito izvorno Bernardinovo građevno djelo. Prenesemo li se s istom usporedbom u Vinodol, vidimo da je spomenuta grižanska utvrda starija — koliko i da li u svemu starija od Bernardina? Ne daleki kaštel od Grižana, novi kaštel u Driveniku, opet je očito pravo Bernardinovo djelo s izrazito naglašenim renesansnim fortifikacijskim elementima. Neobično je poučna i rječita usporedba kaštela u Driveniku i kaštela Novigrada na Dobri. Jedan i drugi kaštel imaju na najistaknutijem obrambenom položaju podignutu jaku kružnu kulu a u njoj ugrađenu četverokutnu fortifikaciju; kao da je ta nutarnja četverokutna kula omotana još jednim kružnim zidnim plaštem. To je jedinstveni takav primjer i očita veza Bernardinove građevinske djelatnosti u izgradnji njegovih novih kaštela.

62 Usporedi: Jolande Balogh, *Italianische Plane und ungarische Bauten der spatrenaissance*, Acta technica Academiae Scientiarum, Hungariae, T. 77. Budapest, 1972. s. 47.

Analizirajući dalje vrlo rijetke pisane podatke, čitamo da je kralj M. Korvin 1481. godine potvrdio knezu Stjepanu II. i njegovom sinu Bernardinu grad, zatim Plaški (stari) Zvečaj, Drivenik i Vinodol (vjerojatno Novi u Vinodolu). U tom nabrajanju nije spomenut Novi na Dobri, što bi vjerojatno moglo značiti da Novi-grad tada još nije postojao. Kada opet, 1487., kralj Matija Korvin potvrđuje Bernardinu njegove posjede, dakle sada već nakon smrti njegovog oca Stjepana tada, u toj ispravi posebno naglašava posjed grada Trsata, premda je tada Trsat bio pod nadzorom kapetana Rijeke, Gašpara Raubera, dakle Korvinova ratnoga neprijatelja, cara Fridriha. U tim je ratnim vremenima utvrđeni Trsat, uz nedaleki Grobnik, bio vrlo važna utvrda, jednako važna Veneciji, njemačkim carevima i ugarskim kraljevima. Zbog toga su Frankopani, jer su rano izgubili posjed Trsata, na osobiti način brinuli da im u posjedu ostane bar utvrđeni Grobnik, jer je Grobnik bio tada najvažnija utvrda koja je sa sjeverne strane štitila prilaz njihovom Vinodolu; posebno nakon gubitka otoka Krka, 1480. godine. Zato je, makar i usputno, pripomenuto i naglašeno, da Bernardin utvrđuje zidine grada Grobnika. Zanimljivo je i to, da se Frankopani nikada nisu borili za Trsat kao npr. za Krk ili grad Senj.

U nedostatku zapisanih informacija o stanju i gradnji utvrda, moguće nam je ipak odrediti neke vremenske okvire unutar kojih je bilo više mogućnosti za veće graditeljske pothvate. Već od sredine 15. st. a posebno nakon pada Bosne 1463., turska opasnost postajala je sve stvarnija i za frankopanske posjede. Međutim, tada je bilo mnogo sukoba na drugoj strani, između Venecije i njemačkih careva Fridriha, a poslije Maksimilijana, te kralja Matije Korvina, a poslije kralja Vladislava. Vjerojatno sve do smrti Bernardinova oca Stjepana Modruškoga, 1484. godine na gradovima u njihovom posjedu nije bilo većih graditeljskih akcija. Nakon poraza na Krbavskom polju i sretnog spašavanja života, Bernardin je shvatio da je sada neposredno u opasnosti svaki njegov grad. Znao je, iz već bogatog iskustva stečenoga u sukobima s turskom silom i vođenja trajne pljačke i uništavanja zemlje kao posebnog oblika turskog načina ratovanja, da su utvrđena mjesta i stalne posade u njima jedini način opstanka. Sigurno je itekako mislio na utvrđivanje Modruša i /ili Ozlja. Znao je koliko mu je vrijedan posjed vinodolskih kaštela. Zbog toga je, izgubivši grad Senj, s čim se on nikada nije pomirio, utvrđivao druge vinodolske kaštele, Novi, Grižane, Drivenik, a posebno Hreljin i Grobnik. Zbog toga je u tom vremenu, posred Vinodola, dao sagraditi iz temelja vrlo jaki obrambeni kaštel u Driveniku. Tih je godina u zadnjem desetljeću vjerojatno, počela gradnja Ribnika na njegovim pokupskim posjedima, a nešto kasnije i Novigrada na Dobri. Na samom kraju 15. st. ili prvih godina 16. st., Bernardin je počeo i podigao je svoju jedinu, novu utvrđenu kneževsku rezidenciju, ogulinski kaštel. Tada mu je već stari Vitunj bio čak nepodesan i za obranu, a njegov najomiljeniji grad i kastrum Modruš bio je u prevelikoj opasnosti od moguće turske opsade.

Popis najvažnijih izvora i literature

- Henry Thode, *Frankopanov prsten*, Rijeka 1992.
- Albert Durer, *des Meisters Gemalde, Kupferstiche und Holzschnitte*, Stuttgart u. Leipzig, 1904.
- Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, (pretisak) Zagreb, 1975
- Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, knj. V, Zagreb, 1975
- Vjekoslav Klaić, *Knezovi Krčki Frankopani*, knj.I., Zagreb, 1901.
- Jolande Balogh, »Italienische Plane und ungarische Bauten der Spätrenaissance«, *Acta Technica Academiae Scientiarum Hungariae*, T. 77, Budapest, 1972.
- Ivan Kukuljević Sakcinski, *Arkiv za povjesnicu Jugoslavensku*, knj. VIII, Zagreb, 1865.
- I. Kukuljević S., *Arkiv*, knj. IV, Zagreb, 1868.
- Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Zbornik radova, Rijeka–Zagreb, 1988.
- Emilij Laszowski, *Habzburški spomenici Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, knj.I, Zagreb 1914.
- Thalloczy Lajos — Hodinka Antal, *Monumenta Hungariae historica*, Diplomataria, (MHH), knj. 31, Budapest, 1903.
- Thalloczy Lajos — Barabas Samu, *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus*, MHH. knj. 35, Budapest, 1910.
- Thaloczy L. — Barabas S. *Codex dipl.com. de Frangepanibus*, MHH — 38, Budapest 1913.
- Ferdo Šišić, *Hrvatski saborski spisi*, knj.I, Zagreb 1912.
- I. Kukuljević S., *Acta croatica–Hrvatske listine*, Zagreb 1863.
- Milan Kruhek, »Sraz kršćanstva i islama na Krbavskom polju 9. rujna 1493. godine«, *Riječki teološki časopis*, 172, Rijeka 1993.
- Andelko Mijatović, *Bitka na Krbavskom polju 1493.godine*, Zagreb 2005.
- Ivan Tomko Mrnavić, *Vita Petri Berislavi–Životopis Petra Berislavića* (Priredila Tamara Tvrtković,) Zagreb–Trogir 2008.
- Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925 — 1925.*, Zagreb, 1925.
- Šurmin Đuro, *Hrvatski spomenici*, I (1100–1499), *Monumenta historicojuridica JAZU*, vol. VI, Zagreb 1898.
- Ferdo Šišić, »Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima, (1473–1496)«, *Starine JAZU*, 34, Zagreb, 1936., *Starine JAZU*, 38, Zagreb, 1937.

Summary

Bernardin Frankopan is a great historical personality in the last decades of Croatian Middle Ages and the first decades of its modern history. Since the age of 20 he had been present in the Croatian and European arena of historical events. His public work in the field of politics – political and social connections with numerous aristocratic and royal courts, kinship with North Italian princes and the royal family of Matthias Corvinus, assured him a remarkable position and reputation in Croatian and European politics of the time. His combative spirit in the wars against the Turks for the protection of Croatia and both his and all Frankopan's estates, participation in the wars between the German kings Frederick and Maximilian and the Croatian–Hungarian king Matthias Corvinus attest to his chivalry on battlefields. His great building endeavors to renovate fortified towns and construct new fortified renaissance castles as well as numerous churches prove his economic power, patronage of Croatian sacral and intangible heritage.

His cultural activities, care for the Croatian language and the Glagolitic alphabet and attempts to translate Holy Scripture into Croatian are still rather poorly researched segments of his work and life in general. Lastly, he played an important role in diplomatic fights for Croatia's interests between European powers in constants conflict – Rome, Venice, Innsbruck or Vienna and Budapest on one side, and the most powerful conquerors of the time, Constantinople and the Ottoman sultans, on the other.

Bernardin's long life was, after all, remarkable for his time, respected even by the new king, Ferdinand I of Habsburg, against whose election Bernardin fought with all his power. However, Ferdinand took his estates under protection and executed his will in which Bernardin left his estates to his grandson Stjepan Frankopan of Ozalj. That deed saved a great part of Bernardin's feudal estate, thus saving Frankopan's as well as Croatian heritage.

By and large, Bernardin was an exceptional historical figure, but not enough known and valued in Croatian history. This text is merely an attempt to remedy the historical injustice done to this great man of aristocratic Frankopan lineage.